

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การรับรู้ของประชาชนถึงผลกระทบในการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษทวาย” คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยดังนี้

- 2.1 ทฤษฎีการแลกเปลี่ยนทางสังคม
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการวิเคราะห์ผลกระทบ
- 2.3 แนวคิดการประเมินผลกระทบทางสังคม
- 2.4 แนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม
- 2.5 แนวคิดเกี่ยวกับผลกระทบทางเศรษฐกิจ
- 2.6 แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน
- 2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.8 กรอบแนวคิดการวิจัย

2.1 ทฤษฎีการแลกเปลี่ยนทางสังคม (Social exchange theory)

ทฤษฎีการแลกเปลี่ยนทางสังคมเกิดขึ้นจากงานเขียนของศาสตราจารย์ยอจัน โฮแมน (G. C. Homans) ในปี พ.ศ. 2493 หรือ ค.ศ. 1950 ในหนังสือชื่อ The Human Group โดยกล่าวถึงรูปแบบความสัมพันธ์ของบุคคลนั้นเกิดขึ้นจากกระบวนการสร้างความคิด (อธิบายแนวคิด) ในการอธิบายสองระดับ ระดับแรกมีชื่อตามคำภาษาอังกฤษ คือ First Order Abstraction และระดับที่สองคือ Second Order Abstraction ซึ่งทั้งสองระดับมีความเกี่ยวข้องกันและมีผลต่อกันและกัน หลักเกณฑ์แรกเป็นการอธิบายการกระทำหรือกิจกรรม (การแสดงออก) ของบุคคลต่อบุคคลในบริบทของความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น ระดับที่สองคือการอธิบายปัจจัยที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ซึ่งเกี่ยวกับสถานะภาพ หรือตำแหน่งของบุคคลและสิ่งที่เป็นนามธรรมอยู่ภายในตัวคนต่าง ๆ เช่น ค่านิยม ความเชื่อการรับรู้หรือความศรัทธา เป็นต้น

ทฤษฎีนี้เชื่อว่า คนเรานั้นมีเหตุผลทั้งในเรื่องความรู้สึกนึกคิดและการกระทำ บุคคลคิดและกระทำ ก็เพื่อตอบสนองความรู้สึกที่ดีให้กับตนเอง เช่น การกระทำที่ทำแล้วเกิดความสบายใจ และรวมไปถึงการกระทำที่ให้ผลประโยชน์ทั้งในรูปรางวัลที่เห็นได้ และไม่เห็นเป็นรูปร่าง หรือรางวัลทั้งที่เป็นเศรษฐกิจ และรางวัลทางด้านสังคม (Turner, 1977) ดังนั้น เมื่อบุคคลติดต่อกับอีกบุคคลหนึ่งหรือสร้างความสัมพันธ์กับอีกกลุ่มบุคคล บุคคลจะใช้สถานะหรือตำแหน่งที่ตนมีสร้างความสัมพันธ์

ทางสังคม หรือทำให้กิจกรรมและการกระทำดำเนินไปในทิศทางที่ประสงค์ ดังนั้น ความสัมพันธ์ทางสังคมจึงหมายถึงการกระทำหรือกิจกรรมที่บุคคลมีต่ออีกบุคคลหรือกลุ่มบุคคล กิจกรรมและการกระทำจะดำเนินต่อไปหรือยุติในเวลาหนึ่งโดยคาดหวัง ว่าความสัมพันธ์ดังกล่าวสามารถดำเนินการต่อไปในอนาคต ความสัมพันธ์ทางสังคมยังหมายถึง การที่บุคคลทำงานให้กับอีกบุคคลหนึ่งโดยตกลงกันเรื่องค่าจ้าง ค่าตอบแทนในการทำงาน ตลอดจนภาระหน้าที่และงานที่ต้องทำความสัมพันธ์ทางสังคม จึงรวมถึงกรณีเพื่อนช่วยเพื่อน พี่ช่วยน้อง น้องช่วยพี่ พ่อช่วยแม่ ผู้ซื้อกับผู้ขาย และผู้โดยสารกับพนักงานขับรถ เป็นต้น โดยลักษณะความสัมพันธ์นี้มีความเข้าใจโดยทั้งสองฝ่ายที่จะร่วมกิจกรรมกันนั่นเอง

ทฤษฎีการแลกเปลี่ยนทางสังคมมีกรอบแนวคิดเบื้องต้น 5 ข้อ ในส่วนของกระบวนการสร้างความคิดระดับหนึ่งอธิบายการกระทำหรือกิจกรรมที่บุคคลสร้างความสัมพันธ์คือ

- 1) บุคคลมีความสัมพันธ์กับอีกบุคคลโดยใช้ประสบการณ์เป็นตัวบ่งบอกกิจกรรมที่จะกระทำ
- 2) บุคคลกระทำหรือมีกิจกรรมโดยใช้ผลตอบแทนในกิจกรรมเดียวกันนี้หรือคล้ายกันนี้ในอดีตเป็นตัวกำหนด
- 3) บุคคลกระทำหรือมีกิจกรรมโดยประเมินผลตอบแทนที่สร้างความพึงพอใจให้กับตน
- 4) บุคคลหลีกเลี่ยงกระทำกิจกรรมที่ต่างไปจากกิจกรรมที่เคยได้รับผลตอบแทนซึ่งให้ความพึงพอใจกับตนมาก่อน
- 5) บุคคลจะพยายามยุติการกระทำหรือกิจกรรมในกิจกรรมที่เห็นว่าจะไม่ได้รับความพอใจและการตอบรับที่ยุติธรรม

จากกรอบแนวคิดเบื้องต้นดังกล่าวนี้ ได้มีคำอธิบายที่จะเข้าใจรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมโดยใช้คำอธิบายในส่วนกระบวนการสร้างความคิดระดับที่สอง คือด้านสถานะ และตำแหน่งหน้าที่ของบุคคลที่กระทำกิจกรรม สรุปได้คือ

- 1) ความสัมพันธ์ทางสังคมของบุคคลเพิ่มขึ้นเมื่อบุคคลทั้งสองฝ่ายมีความคล้ายกันมากขึ้น
- 2) เมื่อความสัมพันธ์ของบุคคลมีมากขึ้นจะทำให้ความคล้ายกันของบุคคลเพิ่มขึ้นด้วยและยังสร้างความผูกผันระหว่างกันเพิ่มขึ้น
- 3) ผู้มีสถานะและตำแหน่งสูงจะทำการกิจกรรมตามบรรทัดฐานของสังคม
- 4) ผู้มีสถานะและตำแหน่งที่สูงมีกิจกรรมจำนวนมากและกับบุคคลหลากหลาย
- 5) บุคคลที่มีสถานะและตำแหน่งทางสังคมเท่าเทียมกันหรือใกล้เคียงกันส่งผลต่อการมีกิจกรรมร่วมกัน
- 6) ความสัมพันธ์ของบุคคลที่มีบ่อยขึ้นจะสร้างความรู้สึกผูกพันให้บุคคล

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการวิเคราะห์ผลกระทบ (Impact Assessment)

นักวิชาการได้ให้ความหมายต่าง ๆ เกี่ยวกับผลกระทบดังนี้

ประสิทธิ์ ตงยั้งศิริ (2542, หน้า 335) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการวิเคราะห์ผลกระทบไว้ว่าคำว่า “ผลกระทบ” (Impact) ที่กล่าวถึงนั้นโดยทั่วไป จะหมายถึงผลของการดำเนินกิจกรรมของมนุษย์ที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงในสิ่งแวดล้อม โดยผลกระทบดังกล่าวอาจจำแนกออกตามประเภทขนาด และระยะเวลาได้ดังนี้ ประเภทของผลกระทบได้แก่การสูญเสียทางเศรษฐกิจ เช่น การสูญเสียงานที่ดินทำกิน มูลค่าบ้านและทรัพย์สินลดลง ความสูญเสียบริการทางสังคม และความสูญเสียเกี่ยวกับวิถีดำเนินชีวิต ขนาดของผลกระทบจะมีตั้งแต่ระดับที่น้อยถึงมาก และระยะเวลาของผลกระทบก็มีทั้งระยะสั้นและระยะยาว

แสวงรัตน์ มงคลมาส (ม.ป.ป., อ้างถึงในวันชัย วัฒนศิริ, 2546, หน้า 13) ได้แบ่งผลกระทบเป็นประเภทต่าง ๆ ดังนี้

1) การแบ่งผลกระทบตามแง่มุมเนื้อหาอาจแบ่งออกได้เป็นผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการเมือง ด้านการบริหารด้านสิ่งแวดล้อม และกายภาพ เช่น ผลกระทบจากการดำเนินนโยบายสร้างเขื่อนทำให้คนเป็นโรคพยาธิซึ่งไม่เคยเป็นมาก่อนมากขึ้น

2) การแบ่งผลกระทบตามแง่มุมของความเป็นจริงที่เกิดขึ้น (Reality) เราอาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือผลกระทบในเชิงภาวะวิสัย (Objective Impact) ซึ่งได้แก่ผลกระทบที่เกิดขึ้นโดยที่ไม่ขึ้นอยู่กับความรู้สึกนึกคิดของคน เช่น การดำเนินนโยบายคุมกำเนิด และอีกประการหนึ่งคือผลกระทบเชิงอัตวิสัย (Subjective Impact) ได้แก่ผลกระทบที่เกิดขึ้นในความรู้สึกนึกคิดของคน เช่น การดำเนินนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดการขยายตัวของโสเภณี ทำให้คนไทยเป็นอันมากรู้สึกอับอายต่างชาติ

3) การแบ่งตามแง่มุมของคุณค่าของผลกระทบอาจแบ่งออกได้เป็นผลกระทบโดยตรง (Direction Impact) และผลกระทบทางอ้อม (Indirect Impact)

4) การแบ่งตามแง่มุมของคุณค่าของผลกระทบอาจแบ่งออกได้เป็น ผลกระทบในเชิงบวก (Positive Impact) หมายถึง ผลกระทบที่เป็นสิ่งที่พึงปรารถนาและผลกระทบในเชิงลบ (Negative Impact) ได้แก่ผลกระทบที่ไม่พึงปรารถนา

5) การแบ่งผลกระทบตามช่วงเวลา (Time) ที่เกิดขึ้นจะสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือผลกระทบในระยะสั้น (Short Run Impact) ส่วนอีกประเภทหนึ่งได้แก่ผลกระทบที่เกิดขึ้นในอนาคต (Future Run Impact) หรือผลกระทบในระยะยาว (Long Run Impact)

6) การแบ่งผลกระทบตามขอบเขตที่เกิดขึ้น (Scope) สามารถแบ่งออกได้เป็นผลกระทบที่มีผลในวงกว้างและผลกระทบที่มีผลในวงแคบ

เสถียร เหลืองอร่าม (2527, หน้า 1 อ้างถึงในภาคภูมิบูรณบุญ, 2544, หน้า 5) กล่าวว่า ผลกระทบหมายถึงผลประโยชน์และหรือผลเสียที่อันเกิดขึ้นจากการกระทำเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยตรง ในแนวทางเดียวกัน บันลือ สุทธารมณ (2527, หน้า 2 อ้างถึงในภาคภูมิ บูรณบุญ, 2544, หน้า 5) ก็กล่าวว่า ผลกระทบหมายถึงผลในชั้นมัธยมและผลในชั้นต่อ ๆ ไปของการเปลี่ยนแปลง

Thomas Dye (1982, p. 345, อ้างถึงในลักษณะ เสถียร, พ.ศ.ต., 2542, หน้า 35) กล่าวว่า ผลกระทบหมายถึงผลทั้งหมดของนโยบายที่มีขึ้นในสภาพแห่งความเป็นจริงในโลก อันได้แก่ ผลกระทบที่มีต่อสถานการณ์ และกลุ่มเป้าหมายผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งในปัจจุบันและอนาคต รวมไปถึงค่าใช้จ่ายทางตรงที่ใช้สำหรับทรัพยากรของโครงการค่าใช้จ่ายทางอ้อมต่าง ๆ รวมทั้งค่าเสียโอกาสด้วย

อนันต์ เกตุวงศ์ (2532, หน้า 26 อ้างถึงในภาคภูมิบูรณบุญ, 2544, หน้า 5) ผลกระทบ หมายถึง ผลที่ตามมาจากผลงานหรือผลผลิตหรือผลประโยชน์ในระดับประถม (Primary Effects) ของแผนหรือโครงการผลกระทบอาจเป็นได้ทั้งทางบวกและทางลบ และอาจเกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมายและมีใช้กลุ่มเป้าหมายทั้งในปัจจุบันและอนาคต ผลกระทบเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้เสมอด้วยเหตุผลหลายประการโดยทั่ว ๆ ไป แล้วผลกระทบที่เกิดขึ้นตามวัตถุประสงค์ของแผนและโครงการ และผลอันนี้ จะมีส่วนทำให้เกิดผลกระทบต่อไปได้อีกระดับหนึ่ง หรือหลายระดับได้เป็นกรณี ๆ ไป

สรุปได้ว่า ผลกระทบคือผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำเรื่องใดเรื่องหนึ่ง อาจเป็นผลที่เกิดขึ้นทั้งในปัจจุบันและอนาคต เป็นได้ทั้งทางบวกและทางลบ และอาจเกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมายและมีใช้กลุ่มเป้าหมาย หรือกระทบต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม

2.3 แนวคิดการประเมินผลกระทบทางสังคม

2.3.1 แนวคิดการประเมินผลกระทบทางสังคม (Social Impact Assessment: SIA)

สถาบันนโยบายการศึกษา (2539) กล่าวถึงการประเมินผลกระทบทางสังคมเป็นส่วนหนึ่งของการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม (EIA) เป็นการศึกษาผลกระทบของโครงการที่จะเกิดขึ้นกับชุมชนคนที่อาศัยในชุมชนและสังคม โดยจะคาดการณ์ การเปลี่ยนแปลงด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และคุณภาพชีวิตที่เกิดขึ้น พร้อมกับนำเสนอมาตรการในการลดผลกระทบทางสังคม เพื่อประกอบการพิจารณาทางเลือกโครงการ และการปรับเปลี่ยนโครงการให้สอดคล้องกับสภาพชุมชนและสังคมในพื้นที่ และให้เกิดประโยชน์รวมถึงลดผลกระทบทางลบแก่ชุมชนและสังคมให้มากที่สุด เพื่อให้ตัดสินใจโครงการพิจารณาว่าผลกระทบที่เกิดขึ้นจะเป็นที่ยอมรับได้และคุ้มค่ากับประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นจากโครงการหรือไม่ โดยคำนึงถึงปัจจัยที่มีผลกระทบทางสังคมโดยตรงต่อชีวิตของคนในชุมชนและสังคม เช่น

- 1) ประชากรการตั้งถิ่นฐานความสัมพันธ์ของคนและสิ่งแวดล้อมในชุมชน
- 2) ความเจริญเติบโตของชุมชน รายได้ อาชีพ ทรัพย์สิน การใช้ประโยชน์ที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติ บริการชุมชน สาธารณูปโภค บริการสาธารณสุข และการศึกษาสันหนนาการ
- 3) ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
- 4) คุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี สถาปัตยกรรม ศาสนาทัศนียภาพ ภูมิทัศน์
- 5) การรวมกลุ่มในชุมชนความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน

เจียร์ชัย ฉนคร (2537) ได้เสนอแนวคิดที่ว่า การศึกษาผลกระทบทางสังคม (SIA) ควรแยกต่างหากจากการศึกษาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม (EIA) เพราะโดยพื้นฐานของกระบวนการ EIA เป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นปัญหาทางกายภาพและชีวภาพซึ่งแตกต่างจาก SIA ที่มุ่งเน้นถึง “คุณค่าหรือคุณภาพ” ของชีวิตหรือวิถีชีวิตในการดำเนินชีวิต ที่อาจจะต้องเปลี่ยนไปเมื่อมีการดำเนินตามโครงการต่าง ๆ และเพื่อเป็นการเสริมสร้างให้กระบวนการตัดสินใจของรัฐสามารถเป็นไปด้วยความรอบคอบและเหมาะสมมากยิ่งขึ้น จึงควรผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของข้อมูลที่จะใช้ประกอบการตัดสินใจจากเดิม ประกอบด้วย

- 1) รายงานการศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการ (Feasibility Study) หรือความเหมาะสมของโครงการ
- 2) รายงานการศึกษาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (EIA)
- 3) รายงานการศึกษาผลกระทบต่อสังคม (SIA) เป็นข้อมูลเพื่อประกอบการตัดสินใจขั้นอีกส่วนหนึ่งแยกต่างหากจากรายงานการศึกษาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

แนวทางการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมกับการประเมินผลกระทบทางสังคม (Lang และ Armou, 1981 อ้างในสถาบันนโยบายการศึกษา) ดังนี้

- 1) กรอบวิธีการวิจัยสำหรับการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม (EIA)
 - คาดการณ์ - ความรุนแรงขอบเขตและความเป็นไปได้อันจะเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสภาพแวดล้อมกับผลทางตรงและทางอ้อม ผลกระทบขั้นแรกและขั้นที่สองในพื้นที่ตั้งโครงการและนอกโครงการออกไป
 - ประเมิน - ความสำคัญของผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นกับสภาพปัจจุบันและอนาคตตลอดจนมาตรการในการลดผลกระทบนั้น
 - การประเมินผล - เพื่อดูว่าโครงการที่เสนอนั้นจะได้รับการยอมรับโดยทั่วไปหรือมีผลกระทบรุนแรง ตลอดจนเปรียบเทียบทางเลือกแต่ละทาง
- 2) กรอบวิธีการวิจัยสำหรับการประเมินผลกระทบทางสังคม (SIA)

คาดการณ์ – ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่คาดว่าจะเกิดขึ้น การเปลี่ยนแปลงที่คาดว่าจะมีต่อประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการและทางเลือก

ประเมิน – ความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงที่คาดว่าจะเกิดกับแต่ละกลุ่ม โดยคำนึงสภาพการณ์ทางสังคมที่กลุ่มเหล่านั้นมีประสบการณ์อยู่ ในปัจจุบันที่จะเป็นไปในอนาคตและสภาพการณ์ทางสังคมที่พวกเขาปรารถนา ทั้งนี้โดยพิจารณาถึงมาตรการในการลดผลกระทบนั้นด้วยต่าง ๆ ของโครงการ

การประเมินผล – เพื่อดูว่าโครงการที่เสนอนั้น จะได้รับการยอมรับโดยทั่วไปหรือมีผลกระทบรุนแรง ตลอดจนเปรียบเทียบทางเลือกแต่ละทาง

ในการพิจารณาผลกระทบทางสังคมต่อชุมชนควรคำนึงถึงคุณลักษณะสำคัญ 3 ด้านของชุมชน คือ

1) การมีปฏิสัมพันธ์หรืออันตรกิริยาทางสังคม (Social interaction) ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ได้แก่ ความสัมพันธ์ต่อกันระหว่างกลุ่มคนในชุมชน ในด้านวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี เศรษฐกิจ และการเมือง

2) การมีพื้นที่ที่แน่นอน (Spatial orientation) การมีพื้นที่ที่แน่นอนเป็นองค์ประกอบทางกายภาพของชุมชน ทั้งในทางภววิสัยและจิตวิสัย ชุมชนจะมีวิถีชีวิตมีความผูกพันกันมากหรือน้อยเพียงไรก็ขึ้นกับคุณลักษณะทางกายภาพด้วย ชุมชนที่มีพื้นที่ในทางสังคม การบริหารและเศรษฐกิจ สอดคล้องกับพื้นที่ทางกายภาพจะมีแนวโน้มที่จะมีพลังทางการผลิต และชุมชนที่มีพื้นที่ทางกายภาพชัดเจนเป็นระยะเวลาต่อเนื่องยาวนานก็จะมีโอกาสที่มีความผูกพันระหว่างคนในชุมชนสูง หากโครงการจะมีผลในการที่จะแบ่งแยกหรือเปลี่ยนแปลงพื้นที่ทางกายภาพของชุมชน เรียกได้ว่ามีผลกระทบในทางกายภาพ ที่จะส่งผลกระทบในทางสังคมต่อชุมชนอย่างแน่นอน

3) การมีสายใยแห่งความสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างคนในพื้นที่นั้น (Common Ties) หมายถึง การมีรากเหง้าและประสบการณ์ร่วมในฐานะเป็นเผ่าชน เชื้อชาติภาษาถิ่น และการเป็นคนท้องถิ่น ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณี ประวัติความเป็นมาการอยู่ร่วมกันมา ทั้งในแง่ชีวิตทางเศรษฐกิจ เป็นแบบแผนเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน

เมื่อได้ระบุทั้ง 3 คุณลักษณะเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของชุมชนและสังคมแล้วนั้น การขาดหายหรือลดน้อยถอยลง (Social Severance) ของคุณลักษณะดังกล่าวอาจนับเป็น “ผลกระทบทางสังคม” ซึ่ง Rabel J. Burdge (1987) (อ้างใน สถาบันนโยบายศึกษา, 2539) ได้สรุปการระบุตัวแปรทางสังคมในการศึกษา SIA ดังนี้

- 1) ผลกระทบทางด้านประชากร
 - (1) การเปลี่ยนแปลงด้านประชากร
 - (2) การอพยพแรงงานชั่วคราว

- (3) คนที่ว่างงานตามฤดูกาล
- (4) การโยกย้ายปัจเจกชนและครอบครัว
- (5) ความแตกต่างด้านอายุเพศเชื้อชาติและความแตกต่างด้านชาติพันธุ์
- 2) การจัดการด้านชุมชนและสถาบัน
 - (1) ทักษะติดต่อโครงการ
 - (2) กิจกรรมของกลุ่มผลประโยชน์
 - (3) การเปลี่ยนแปลงเรื่องขนาดและโครงสร้างของรัฐบาลท้องถิ่น
 - (4) การวางแผนและกำหนดพื้นที่สำหรับกิจกรรมต่าง ๆ
 - (5) ความหลากหลายของอุตสาหกรรม
 - (6) ความเท่าเทียมทางเศรษฐกิจ
 - (7) ความเปลี่ยนแปลงในเรื่องการให้ความยุติธรรมในการจ้างงานแก่ชนกลุ่มน้อย
 - (8) โอกาสในการประกอบอาชีพ
- 3) ความขัดแย้งระหว่างคนท้องถิ่นและผู้มาอยู่ใหม่
 - (1) องค์กรภายนอกท้องถิ่น
 - (2) การเกิดชนชั้นใหม่ในสังคม
 - (3) การเปลี่ยนแปลงด้านการค้าและอุตสาหกรรมในชุมชน
 - (4) การที่คนต่างถิ่นมาพักหรืออยู่อาศัยในท้องถิ่น
- 4) ผลกระทบที่มีต่อปัจเจกบุคคลและครอบครัว
 - (1) วิถีชีวิตประจำวันถูกทำลายลง
 - (2) ความแตกต่างกันในด้านการศึกษา
 - (3) การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว
 - (4) การล่มสลายของเครือข่ายสังคม
 - (5) ความรับรู้ถึงความปลอดภัยและการรักษาสุขภาพของตน
 - (6) โอกาสด้านสหภาพการ
- 5) ความต้องการโครงสร้างพื้นฐานของชุมชน
 - (1) การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างพื้นฐานของชุมชน
 - (2) การครอบครองที่ดินและอำนาจในการจัดการใช้สอยที่ดิน
 - (3) ผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อวัฒนธรรมประวัติศาสตร์แหล่งโบราณคดี

จึงสรุปได้ว่า เมื่อพิจารณาแนวทางการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ใช้อยู่ในประเทศและหน่วยงานต่าง ๆ ปัญหาทางการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมทางสังคมในประเทศไทย ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในการดำเนินโครงการต่าง ๆ สภาพสังคมไทย ระดับการพัฒนา

พื้นฐาน และผู้ทำการศึกษาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม ทางสังคมในประเทศไทยในปัจจุบัน ควรจะเป็นแนวทางที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน (ชุมชนสัมพันธ์) มากกว่าเทคนิค (สถาบันนโยบายศึกษา, 2539, หน้าที่ 2 - 20)

2.3.2 แนวทางการทำ SIA ของต่างประเทศ

ระเบียบวิธีการพัฒนามานุษยวิทยาเป็นที่นิยมในการประเมินผลกระทบ และการวิจัยเกี่ยวกับบริบททางสังคมของโครงการพัฒนาทั่วไปในประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งจะเห็นได้ว่าการประเมินผลกระทบทางสังคมในประเทศกำลังพัฒนาที่ดำเนินการโดยนักพัฒนามานุษยวิทยามักจะอาศัยวงจรของโครงการเป็นเงื่อนไขในการตรวจสอบประเมินตัวแปร และผลกระทบทางสังคม วงจรโครงการนี้สามารถแบ่งได้เป็น 3 ระยะคือ

1) ระยะออกแบบ จะเป็นระยะที่มีความสำคัญมากเพราะจะมีส่วนในการตัดสินใจว่าจะมีการดำเนินตามโครงการหรือไม่ ที่สำคัญก็คือ นักพัฒนามานุษยวิทยาจะมีบทบาทสำคัญในการนำเอาปัจจัยเกี่ยวกับคนเข้ามาพิจารณาการวางแผนโครงการและมีการคาดคะเนผลกระทบที่มีต่อประชาชน และกิจกรรมหลัก 3 ประการในการดำเนินงานระยะออกแบบคือ

(1) การประมวลเอกสารข้อมูลพื้นฐาน

ในการประมวลข้อมูลพื้นฐาน นักพัฒนามานุษยวิทยาจะต้องบรรยายสภาพแวดล้อมของชุมชนท้องถิ่น และคุณลักษณะทางวัฒนธรรมของชุมชนที่จะได้รับผลกระทบซึ่งข้อมูลพื้นฐานประกอบด้วยกลุ่มตัวแปร 3 ประเภท คือ ตัวแปรด้านประชากร ตัวแปรด้านสังคมเศรษฐกิจ ตัวแปรระบบการดำรงชีพขั้นพื้นฐาน

สาระสำคัญของข้อมูลทางกระบวนการสังคมพื้นฐาน 3 กระบวนการ คือ

1. ชุมชนนั้นมีการสืบทอดกลุ่มในทางชีวภาพและทางสังคมอย่างไร กล่าวคือ มีการอบรมกล่อมเกลालึยงดูและเติบโตในสังคมได้อย่างไร

2. ชุมชนมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มในด้านต่างๆ อย่างไรและมีการเลือกสรรผู้นำอย่างไร โดยอาศัยเงื่อนไขใดเป็นหลักในการสรรหาผู้นำ

3. ชุมชนมีการจัดลำดับคุณค่าและการแสดงออกซึ่งคุณค่านั้นอย่างไร และมีเงื่อนไขผูกพันคนในชุมชนด้วยวิธีการใด การทำความเข้าใจกระบวนการสังคมสามด้านนี้ เป็นสิ่งจำเป็นต่อการประเมินผลกระทบทางสังคม

(2) การวิจัยสนาม

เทคนิคการวิจัยสนามระยะสั้นที่สำคัญ คือ วิธีประเมินสภาวะชนบทอย่างเร่งด่วน (Rapid Rural Appraisal - RRA) และต่อมาวิธีการนี้ได้รับการพัฒนาให้เป็นวิธีการประเมินสภาวะชนบทอย่างมีส่วนร่วม (Participant Rural Appraisal - PRA) การวิจัยสนามจะช่วยชี้ว่าประชาชนที่

ได้รับผลกระทบควรมีส่วนร่วมในรูปแบบใด อย่างไร ดังนั้นการวิจัยสนามจึงมีส่วนสำคัญในการป้อนข้อมูลย้อนกลับไป เพื่อก่อให้เกิดการปรับปรุงโครงการเสียใหม่ ทั้งนี้โดยผ่านกระบวนการตัดสินใจอย่างเป็นทางการกับการตกลงต่อรองอย่างไม่เป็นทางการ

(3) การเสนอรายงาน

ในการเสนอรายงาน ผู้เสนอไม่จำเป็นต้องบรรยายผลการวิจัยอย่างยืดเยื้อ ผู้เสนอควรระบุประเด็นสำคัญที่จะทำการวิจัยสนามเท่านั้น ประเด็นดังกล่าวได้แก่ กระบวนการทางสังคมพื้นฐาน 3 กระบวนการดังกล่าวข้างต้น

2) ระยะเวลาปฏิบัติการ นักพัฒนามานุษยวิทยาจะทำการประเมิน 2 ประเภท คือ ประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) กับประเมินผลกระทบ (Impact Evaluation) การประเมินกระบวนการ หมายถึง การประเมินความก้าวหน้าในการดำเนินตามโครงการเพื่อหาความเข้าใจที่เกี่ยวกับลักษณะของสภาพแวดล้อมของโครงการที่อาจจะมีผลในการทำให้โครงการมีอุปสรรค ล่าช้า และเพื่อเสนอข้อแนะนำที่เป็นประโยชน์ ข้อแนะนำเหล่านั้นอาจนำไปสู่การยุติเลิกล้มโครงการก็ได้ หรือไม่ก็ให้เกิดการปรับปรุงต้นแบบของโครงการเสียใหม่ หรือนำไปสู่การปรับเปลี่ยนโครงการบางด้านเพียงเล็กน้อย

การประเมินผลกระทบ หมายถึง การประเมินเพื่อดูว่าโครงการได้ก่อให้เกิดผลตามที่ต้องการต่อประชากรที่คาดว่าจะเป็นผู้ที่ได้รับประโยชน์หรือไม่ และเพื่อประเมินผลกระทบที่ไม่ได้คาดคิดไว้ก่อนเพื่อสรุปบทเรียนและให้คำแนะนำที่โครงการสามารถให้ประโยชน์ได้

ในการทำการประเมินและติดตามตรวจสอบการดำเนินโครงการนั้น ควรใช้ระเบียบตามไตรภาคย์ (Tripartite Methodology) ซึ่งระเบียบดังกล่าว ได้แก่

2.1 การทำการสัมภาษณ์ผู้นำหมู่บ้านให้กว้างขวางที่สุด

2.2 การทำการสำรวจทางสังคมให้กว้างขวางที่สุด

2.3 การศึกษาเฉพาะกรณีอย่างเจาะลึก

การใช้วิธีการประเมินสามแบบประกอบกันนี้ เป็นการนำจุดแข็งของวิธีการแต่ละวิธีมาเสริมจุดอ่อนซึ่งกันและกัน การสัมภาษณ์ผู้นำในหมู่บ้านทั้งพื้นที่ของโครงการมีผลดีในการหาข้อมูลอย่างกว้างขวางเกี่ยวกับผลกระทบของโครงการแต่มีข้อเสียที่ว่า ความเห็นที่ได้เป็นความเห็นของกลุ่มผู้นำซึ่งอาจไม่ตรงกับความเห็นของคนในชุมชนก็เป็นไปได้ การสำรวจอย่างกว้างขวางจะช่วยแก้ปัญหานี้เพราะการสำรวจจะทำให้ผู้ประเมินล่วงรู้ถึงการกระจายของผลดีและผลเสียที่เกิดจากโครงการแต่ก็มีข้อด้อยในแง่ที่ว่า การสำรวจได้ข้อมูลค่อนข้างจะผิวเผิน ดังนั้น จึงต้องมีการเสริมด้วยการศึกษาเฉพาะกรณีแบบเจาะลึก เพราะจะช่วยลดระดับความฉาบฉวยและเข้าใจกระบวนการที่ละเอียดอ่อนที่ซ่อนเร้นอยู่ภายใต้การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้

3) ระยะเวลาที่โครงการสิ้นสุดเป็นการประเมินผลโครงการในขั้นตอนที่โครงการเสร็จสิ้นแล้ว โดยเป็นการเข้าไปทำงานในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของรายงานสรุปผล (Wrap-Up Report) วัตถุประสงค์ ก็เพื่อเรียนรู้ว่ามีประสบการณ์ ไต่บ้างที่จะสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงโครงการอื่น ๆ ในอนาคต และเพื่อเป็นข้อมูลเชิงนโยบายการพัฒนาต่อไป สิ่งที่จะเป็นประโยชน์ ก็คือ การประเมินผลกระทบหลังจากที่โครงการเสร็จสิ้นลงระยะหนึ่ง ที่เรียกว่า Post Evaluation เพื่อตรวจสอบถึงผลกระทบของโครงการที่เกิดขึ้นหลังจากสิ้นสุดลงแล้วหลายปี แต่ไม่ค่อยจะมีการกระทำกันมากนัก

การศึกษาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) เพียงแต่การศึกษาผลกระทบทางสังคม (Social Impact Assessment) จะมีจุดเน้นของการศึกษาที่แตกต่างจากส่วนอื่น คือ จะเน้นหนักการศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชน ตลอดจนการคาดการณ์เปลี่ยนแปลงในด้านของสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และองค์ประกอบอื่นที่จะเปลี่ยนแปลงไปอันเนื่องจากการเกิดกิจกรรมหรือโครงการบางอย่างขึ้น การจัดทำ EIA ที่ผ่านมาให้ ความสนใจผลกระทบทางสังคมค่อนข้างน้อยเมื่อเทียบกับการศึกษาผลกระทบในด้านอื่น ๆ การศึกษาผลกระทบทางสังคมในปัจจุบันเป็นเพียงการนำเสนอข้อมูลที่เป็น Social - Economic Survey ซึ่งไม่เพียงพอที่จะนำมาใช้เป็นข้อมูลคาดคะเนผลกระทบทางสังคมและยังไม่เพียงพอที่จะใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินใจในโครงการจึงทำให้เกิดปัญหาในการจัดทำ SIA ของประเทศไทย ดังนี้

(1) การจัดทำรายงานการศึกษาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมทางสังคม ที่ผ่านมายังขาดความเชื่อมโยงกับการศึกษาผลกระทบในด้านอื่น ๆ เช่น ด้านกายภาพ และด้านนิเวศวิทยายังเป็นการศึกษาในลักษณะแยกส่วนทำให้การวิเคราะห์กระทำเป็นส่วน ๆ

(2) การศึกษา SIA ที่ผ่านมายังขาดการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลและรับฟังความคิดเห็น ทำให้การศึกษาผลกระทบทางสังคมเป็นการตอบสนองต่อเจ้าของโครงการมากกว่าจะคำนึงถึงความต้องการของประชาชนและทำให้หลาย ๆ โครงการไม่ได้รับการยอมรับจากประชาชน

(3) ทัศนคติของเจ้าของโครงการต่อการรักษาผลกระทบทางสังคมจะไม่ให้ความสำคัญกับ SIA ซึ่งเจ้าของโครงการมักจะรายงานเฉพาะด้านบวกให้กับประชาชนได้รับทราบในเชิงของการประชาสัมพันธ์โครงการมากกว่าการศึกษาผลกระทบทางสังคมที่มุ่งเน้นให้ประชาชนที่ได้รับผลกระทบจะต้องได้รับทราบข้อมูลที่เป็นผลกระทบทั้งในด้านลบและด้านบวก

2.4 แนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

สังคมทุกสังคมย่อมมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นโดยมีลักษณะเป็นพลวัตหรือไม่ คงที่ แต่จะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องปกติธรรมดาแต่การเปลี่ยนแปลงนั้นเราไม่สามารถ

บอกได้ว่าเกิดขึ้นเมื่อไร ที่ไหน อย่างไร มีขอบเขตการเปลี่ยนแปลงขนาดไหน การเปลี่ยนชั่วคราวหรือถาวร และไม่อาจทราบได้ว่าผลของการเปลี่ยนแปลงจะออกมาอย่างไร เจริญขึ้นหรือเสื่อมลง การเปลี่ยนแปลงมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ เวลาเมื่อสังคมเปลี่ยนวัฒนธรรมก็เปลี่ยนตามไปด้วย หรือเมื่อวัฒนธรรมเปลี่ยนสังคมก็เปลี่ยนตามไปด้วยเช่นกัน ดังนั้นสังคม และวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของคนในสังคม เพราะฉะนั้นการเปลี่ยนทางสังคมและวัฒนธรรมก็ย่อมมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่น ค่านิยม ความเชื่อ ความคิดอุดมการณ์ ตลอดจนพฤติกรรมต่าง ๆ

2.4.1 ความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

ความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมได้มีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้ โดยแบ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ดังนี้

งามพิศ สัตย์สงวน (2543) Kingsley Davis (อ้างในชูด้า จิตพิทักษ์, 2528) Wilbert E. Moore และ Henry M. Johnson (อ้างในบุญเดิม พันรอบ, มปปพ.) ได้ให้ความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่สอดคล้องกันไว้ว่า หมายถึง การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ของคนในสังคม โดยยึดบรรทัดฐานทางสังคมเป็นแนวทางในการปฏิบัติต่อกัน การเปลี่ยนแปลงทางสังคมจึงเป็นความแตกต่างในรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างคนที่เข้าสัมพันธ์กัน ความแตกต่างในบทบาทของผู้เข้าสัมพันธ์ และความแตกต่างในเป้าหมายหรือการทำหน้าที่ของสถาบันสังคมโดยการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมอาจทำให้สภาพสังคมดีขึ้นหรือเสื่อมโทรมลงก็ได้

ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม บุญเดิม พันรอบ (มปปพ.) ได้ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง การเปลี่ยนแปลงวิถีประชากร การเปลี่ยนแปลงจารีต กฎหมายความเชื่อหรือศาสนา สิ่งประดิษฐ์และวัตถุอื่น ๆ ที่ใช้ในการดำรงชีวิตอยู่โดยเฉพาะอย่างยิ่งค่านิยม ความเชื่อการรับรู้และความเข้าใจ ซึ่งเป็นทัศนคติภายในของมนุษย์ที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมทั้งสิ้น

ในขณะเดียวกัน ศิริรัตน์ ทอดสกุล ได้ให้ความหมายเพิ่มเติมว่าการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในด้านของวัตถุอันเป็นสิ่งประดิษฐ์ที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น สิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ เปลี่ยนแปลงได้ง่ายกว่า แต่การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ ได้แก่ ระบบค่านิยม บรรทัดฐาน และสัญลักษณ์ จะเปลี่ยนแปลงได้ช้า และใช้ระยะเวลานานกว่า

ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม (ณรงค์ เส็งประชา, 2531)

1) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ไม่ได้เกิดจากสาเหตุใดสาเหตุหนึ่งเพียงอย่างเดียวแต่มีปัจจัยหลายอย่างที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเช่น อุดมคติ เทคโนโลยี ศาสนา ค่านิยม เศรษฐกิจ ประชากร

2) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมอาจเป็นไปอย่างช้า ๆ หรือเป็นไปอย่างรวดเร็วก็ได้ ทั้งนี้ย่อมแล้วแต่ปัจจัยที่เป็นแรงเสริมหรือด้านการเปลี่ยนแปลง เช่น ความเชื่อเดิมความผูกพันอยู่กับวิถีชีวิตแบบเดิม จะทำให้การเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปได้ช้าแต่ที่แน่นอน ก็คือ สังคมย่อมมีการเปลี่ยนแปลงและเกิดขึ้นตลอดไป

3) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม เปรียบเสมือนภาพถ่ายปรากฏการณ์ทางสังคมในระยะหนึ่งซึ่งปรากฏการณ์เช่นนั้นจะไม่ปรากฏในลักษณะรูปแบบเดิมอีก

4) พฤติกรรมของแต่ละบุคคลย่อมก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลที่มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับของสังคม จะมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมากขึ้น

5) พฤติกรรมฝืนสังคมหรือพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปจากบรรทัดฐานของสังคมย่อมก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม เพราะสังคมย่อมจะต้องมีการปรับตัวอย่างใดอย่างหนึ่ง

6) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้สังคมจะมีการเปลี่ยนแปลงตลอดไป

7) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม อาจเกิดขึ้นจากการกระทำต่อกันทางสังคมและคนเราจะมีปฏิกริยาโต้ตอบกัน

8) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมย่อมมีทิศทางและเป้าหมายอย่างน้อยที่สุดก็เปลี่ยนจากของเก่าไปเป็นของใหม่

2.4.2 สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม มีสาเหตุสำคัญ ๆ 3 ประการดังนี้

1) ปัญหาและความต้องการของมนุษย์ที่ไม่มีวันสิ้นสุด มนุษย์มีความต้องการและประสบกับปัญหาต่าง ๆ ตลอดชีวิต ดังนั้น จึงคิดสร้างสรรค์หรือปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม เครื่องมือเครื่องใช้และวิธีการดำเนินชีวิตให้เหมาะสม เพื่อสนองความต้องการและแก้ปัญหาต่าง ๆ เช่น เมื่อมีความต้องการเสื้อผ้ามากขึ้นก็คิดประดิษฐ์เครื่องปั่นด้ายเครื่องทอผ้าคิดวิธีการตัดเย็บเสื้อผ้าเพื่อผลิตให้พอเพียงกับความต้องการหรือเมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับการขนส่ง ก็คิดสร้างยานพาหนะที่มีคุณภาพสูงขึ้น มีขนาดใหญ่ขึ้น บรรทุกได้มากไปได้รวดเร็วและถ้าอาหารผลิตไม่พอก็คิดเทคโนโลยีใหม่ ๆ ขึ้นมาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต

2) การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เช่น อากาศร้อนมากขึ้น ซึ่งอาจเนื่องมาจากการตัดต้นไม้ทำลายป่า พื้นดินแห้งแล้งกลายเป็นทะเลทรายเป็นผลให้มนุษย์จำเป็นต้องเปลี่ยนอาชีพ เช่น เปลี่ยนอาชีพจากที่เคยทำการเพาะปลูกอาจต้องมีอาชีพเลี้ยงสัตว์ เปลี่ยนวิถีในการ

ดำเนินชีวิต จากเคยอาบน้ำวันละหลายครั้งอาจไม่มีน้ำจะอาบ จากที่เคยใช้เสื้อผ้ากันฝนก็เปลี่ยนไปใช้เสื้อผ้ากันฝุ่น

3) การเปลี่ยนแปลงแปลงของสิ่งแวดล้อมทางสังคม เช่น ประเทศเพื่อนบ้านเขามีแฟชั่นใหม่ ๆ เราก็อาจได้รับแฟชั่นนั้น ๆ มาใช้บ้าง หรือในสังคมของตัวเองมีการเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากร ประชากรเพิ่มขึ้น ความสัมพันธ์ของผู้คนก็อาจเป็นไปในลักษณะเห็นแก่ตัวมากขึ้น ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความอนุเคราะห์ต่อกันลดลง เป็นต้น

2.4.3 ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมมาจากปัจจัยต่าง ๆ มากมาย ทั้งปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอก

ปัจจัยภายในเป็นปัจจัยในสังคมได้กระทบการเปลี่ยนแปลง หรือมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นในสังคม ได้แก่ การกระทำของปัจเจกบุคคลในสังคม การวางแผนพัฒนาสังคม ระบบค่านิยมที่ส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เช่น ค่านิยมเอาอย่างวัฒนธรรมอื่น เป็นต้น

ปัจจัยภายนอกเป็นปัจจัยที่อยู่ภายนอกตัวบุคคล หรือกลุ่มหรือชุมชนที่ถูกผลกระทบของปัจจัยนั้น ๆ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแบบแผน พฤติกรรม ความสัมพันธ์และการกระทำระหว่างกันทางสังคม ซึ่งบุคคลหรือกลุ่มคน ชุมชน ไม่สามารถควบคุมได้ปัจจัยภายนอกเหล่านี้ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ หรือสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงด้านประชากรอิทธิพลจากวัฒนธรรมอื่น ๆ ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

2.4.4 แนวโน้มของกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

ในสังคมปัจจุบันมีแนวโน้มของกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมที่สำคัญ ดังนี้ (บันเทิง พาพิจิตร, 2547)

1) การทำให้เป็นอุตสาหกรรม (Industrialization) หมายถึง กระบวนการใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ และความชำนาญเป็นพิเศษเข้ามาใช้ในกระบวนการผลิตทางด้านอุตสาหกรรม เพื่อขยายผลิตภณฑ์ให้สูงขึ้นเพื่อให้เพียงพอกับความต้องการของตลาด ซึ่งจะมีผลทำให้เศรษฐกิจเจริญรุดหน้าอันเป็นเป้าหมายที่สำคัญของการพัฒนาประเทศ

2) การทำให้เป็นเมือง (Urbanization) หมายถึง กระบวนการที่ชุมชนกลายเป็นเมืองหรือการเคลื่อนย้ายของผู้คนหรือการดำเนินงานเข้าสู่บริเวณ หรือการขยายตัวของเมืองออกไปทางพื้นที่ การเพิ่มประชากรหรือการดำเนินการต่าง ๆ มากขึ้น เช่น การขยายวิถีชีวิตแบบชาวเมืองโดยผ่านการแพร่ของไฟฟ้าถนนหนทาง และสื่อมวลชนต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ภาพยนตร์ทำให้ทันสมัย และความต้องการของชาวชนบทเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่คล้ายชาวเมืองมากขึ้น

3) การทำให้เป็นประชาธิปไตย (Democratization) หมายถึง กระบวนการแพร่ขยายของปรัชญาหรือระบบสังคมแบบหนึ่งที่เน้นการที่ประชาชนมีส่วนร่วม และควบคุมกิจกรรมของชุมชนในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมนั้น

4) การแพร่ของการจัดองค์การสมัยใหม่ (Bureaucratization) หมายถึง การแพร่ของระบบบริหารงาน โดยมีเจ้าหน้าที่ตามลำดับชั้น ซึ่งแต่ละคนต้องรับผิดชอบต่อผู้บังคับบัญชาของตน โดยปกติมักจะมีปรากฏในองค์การรัฐบาลในส่วนบริหารต่าง ๆ อันเป็นที่ยอมรับทั้งในภาครัฐบาลและภาคเอกชนในปัจจุบันและมีแนวโน้มมากขึ้นในอนาคต

5) กระบวนการสร้างคนชายขอบ (Marginalization) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมทำให้เกิดการเหลื่อมล้ำมากยิ่งขึ้น โดยเกิดขึ้นขณะที่ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในระดับสูงเป็นผลดีแก่คนส่วนหนึ่งในเขตเมือง หรืออุตสาหกรรม แต่ก็ทำให้คนอีกส่วนหนึ่งอยู่ห่างไกลจากการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ของการเปลี่ยนแปลงไปทุกที่ เช่น การพัฒนาเมืองให้เจริญในด้านต่าง ๆ ขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดแหล่งชุมชนแออัดสำหรับคนจนจำนวนมาก ด้วยการพัฒนาชนบทให้ทันสมัยด้วยไฟฟ้าและถนน แต่ขณะเดียวกันกลับผลักดันให้คนที่ยากจนต้องอพยพจากชนบทไปรับจ้างในเขตเมืองมากขึ้น

6) กระบวนการทำให้ทันสมัย (Modernization) ในยุคโลกาภิวัตน์ ในปัจจุบันการหลังไหลทางวัฒนธรรมเป็นไปอย่างรวดเร็ว ทำให้สังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วด้วยจนทำให้เกิดการทำลายคุณค่า และเอกลักษณ์ของสังคมนั้น ๆ ไป การยอมรับวัฒนธรรมที่หลังไหลเข้ามาโดยไม่ได้กลั่นกรองให้รอบคอบทำให้เกิดภาวะทันสมัยแต่ไม่มีอารยธรรมในหลาย ๆ ด้าน เช่น การหลงใหลในดนตรีตะวันตกจนหลงลืมดนตรีพื้นเมือง การเชื่อในความรู้ของโลกตะวันตกจนลืมนิยามปัญหาท้องถิ่น ฯลฯ กระบวนการทาง (Information Superhighways) ซึ่งทำให้ผู้คนสามารถติดต่อกันได้หลากหลายวิธีและรวดเร็วโดยผ่านทางเครือข่ายและสื่อผสมต่าง ๆ การพัฒนาทางข้อมูลข่าวสารไม่เพียงแต่พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนเท่านั้น แต่ยังเป็นการเร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมด้วย กระบวนการทางด่วนข่าวสารจะทำให้ครัวเรือน และธุรกิจต้องเปลี่ยนแปลงวิถีดำรงชีวิต ผู้คนมีทรัพย์สินที่กว้างขวางขึ้น และแน่นอนย่อมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ดังนั้น สถาบันในทุกสังคมต้องเตรียมรับกับทางด่วนข่าวสารที่จะคับคั่งมากขึ้นในอนาคต จำเป็นต้องเตรียมคนให้พร้อมออกไปเผชิญสิ่งใหม่ ๆ อย่างรู้เท่าทัน

โดยที่โจนาธานไพรดแมน (อ้างในอุตร วงษ์ทับทิม, 2545) กล่าวถึง วัฒนธรรมว่าเป็นสิ่งที่มีพลังอำนาจเป็นผลของการผลิตทางสังคม เสมือนเป็นประสบการณ์ทางสังคมเป็นโครงสร้างของความรู้ปรารถนาและแรงจูงใจทางสังคมที่ก่อให้เกิดการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม วัฒนธรรมหรืออัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมยังเป็นตัวสร้างมโนคติหรือโครงสร้างของพฤติกรรม กฎเกณฑ์ และแนวคิดรวมถึงการนิยาม

ความหมายของสิ่งต่าง ๆ ในฐานะของความเป็นศูนย์กลาง (Core) มิใช่ในฐานะผู้อยู่ชายขอบ (Periphery) ซึ่งก็คือวัฒนธรรมกระแสหลักของสังคม

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับผลกระทบทางเศรษฐกิจ

ทฤษฎีทางเศรษฐกิจของฮาร์รอด-โดมาร์ (Harrod-Domar Growth Model) Harrod-Domar (2540 อ้างถึงในสปีรี ยามหาวงศ์, 2544, หน้า 19) ต่างได้พัฒนาทฤษฎีหรือแบบจำลองการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ซึ่งมีจุดมุ่งหมายที่จะอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและทุนที่ต้องการเพื่อการเจริญเติบโตในระดับนั้น ๆ ทั้งสองมีแนวคิดว่าการลงทุนเป็นหัวใจสำคัญของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ นอกจากจะเพิ่มรายได้แล้วยังเพิ่มความสามารถในการผลิตหรือเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของระบบเศรษฐกิจอีกด้วย การรักษาระดับการจ้างงานให้เต็มที่ต้องอาศัยการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจทางเศรษฐกิจที่สูงพอที่จะดูดซับเงินออม ซึ่งเป็นที่ต้องการสำหรับการลงทุนให้เกิดรายได้ในระดับการจ้างงานเต็มที่ โดยที่ฮาร์รอด-โดมาร์ตั้งข้อสมมุติฐานของตัวแบบไว้ว่าผลผลิตของหน่วยเศรษฐกิจไม่ว่าจะเป็นหน่วยผลิตอุตสาหกรรมหรือระบบเศรษฐกิจโดยส่วนรวมจะขึ้นอยู่กับจำนวนทุนที่ลงทุนในหน่วยเศรษฐกิจนั้น ๆ

2.5.1 ความหมายของเศรษฐกิจ

ความหมายของเศรษฐกิจจากราชบัณฑิตสถาน และนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายดังนี้

ราชบัณฑิตสถาน (2539, หน้า 786) ได้ให้ความหมายของเศรษฐกิจไว้ว่า “เศรษฐกิจ หมายถึง การผลิตการจำหน่ายจ่ายแจกและการบริโภคใช้สอยสิ่งต่าง ๆ ของชุมชน”

ทับทิมวงศ์ ประยูร (2526, หน้า 2) ได้ให้ความหมายของเศรษฐกิจไว้ว่า “เศรษฐกิจ หมายถึง การศึกษาเกี่ยวกับความต้องการของมนุษย์อันมีอยู่ไม่จำกัด แต่แนวทางที่จะได้รับมีขอบเขตจำกัด ได้แก่ การประกอบการหาเลี้ยงชีพ การแสวงหารายได้ การสะสมทรัพย์สิน การผลิตการจำหน่าย ตลอดจนการบริโภคสิ่งอุปโภคต่าง ๆ

จางง อติวัฒน์สิทธิ์, เฉลียว ฤกษ์รุจิพิมล, ประพรี วีริยะสมบูรณ์ และเสาวคนธ์ สุดสวาท (2532, หน้า 109) ได้ให้ความหมายของเศรษฐกิจไว้ว่าเศรษฐกิจ (Economy) หมายถึง กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรที่มีอย่างจำกัดด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อสนองความต้องการอันไม่มีที่สิ้นสุดของมนุษย์ให้ได้มากที่สุดและอย่างประหยัดที่สุด

2.5.2 ความสำคัญของเศรษฐกิจ

นักวิชาการหลายคนได้กล่าวถึงความสำคัญของเศรษฐกิจไว้พอประมวลได้ดังนี้

วันทนีย์ ภูมิภัทราคม, สมยศ อวเกียรติ และทับทิม วงศ์ประยูร (2538, หน้า 11-12) ได้กล่าวถึงความสำคัญของเศรษฐกิจไว้พอสรุปได้ว่า เศรษฐกิจมีความสำคัญและแทรกอยู่ในวงการทุกขั้นตอนทั้งในเรื่องของการเลือกใช้ทรัพยากรที่หายากและมีจำกัด เพื่อทำการผลิตให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด และเพื่อให้การกระจายสินค้าเกิดความเป็นธรรมมากที่สุด ทั้งในปัจจุบันและอนาคตซึ่งพอจะแยกเป็นประเด็นได้ ดังนี้

1) ความสำคัญในระดับจุลภาคเศรษฐกิจช่วยให้เข้าใจในบทบาทของแต่ละบุคคลที่ดำรงชีวิตอยู่ในระบบเศรษฐกิจไม่ว่าจะเป็นผู้บริโภคผู้ผลิตคนกลางเจ้าของปัจจัยการผลิต เพื่อจะช่วยแก้ปัญหาเศรษฐกิจต่อไป

2) ความสำคัญในระดับมหภาคปัญหาเศรษฐกิจของส่วนรวม หรือของประเทศนั้นนับว่าสำคัญยิ่งการเข้าใจเศรษฐกิจทำให้เกิดการแก้ไข โดยสามารถเลือกวิธีการที่ทำให้บรรลุนโยบายเศรษฐกิจได้ถูกต้องและเกิดความเสียหายน้อยที่สุด

การวิเคราะห์ผลกระทบทางเศรษฐกิจจะประกอบด้วยการวิเคราะห์ใน 2 ส่วนได้แก่การวิเคราะห์ผลกระทบทางเศรษฐกิจโดยทั่วไป และการวิเคราะห์ต้นทุน และผลตอบแทนด้านสิ่งแวดล้อม

(1) การวิเคราะห์ผลกระทบทางเศรษฐกิจ โดยทั่วไปจะเป็นการวิเคราะห์ที่อยู่ภายใต้ระบบเศรษฐกิจของประเทศหรือของพื้นที่เช่นการเปลี่ยนแปลงเรื่องผลผลิต และการจ้างงานและประชากรส่วนไหนจะได้ประโยชน์และส่วนไหนเกิดความสูญเสีย เรื่องเหล่านี้จะเป็นที่สนใจของผู้ตัดสินใจในการวิเคราะห์จะเกี่ยวข้องกับความรู้พื้นฐานก็ได้แก่ความรู้เกี่ยวกับลักษณะ และโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจที่เป็นอยู่ในการวิเคราะห์จำเป็นต้องอาศัยข้อมูล และรายงานเศรษฐกิจต่าง ๆ ที่มีการวิเคราะห์และจัดพิมพ์เผยแพร่ข้อมูลประเภท เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับตัวแปรส่วนรวมซึ่งได้แก่มวลรวมผลผลิต (GDP) ระดับการจ้างงานรายได้เฉลี่ยมูลค่าการส่งออก และนำเข้าจะเป็นข้อมูลที่มีอยู่และพร้อมจะนำมาใช้ได้ จากนั้นก็ระบุสาขาหรืออุตสาหกรรมพื้นฐานหรือปัจจัยที่มีความสำคัญที่ทำให้เศรษฐกิจมีความเจริญเติบโตหรือถดถอยการวิเคราะห์ อาจรวมถึงกลไกการดำเนินงานความได้เปรียบเสียเปรียบในการผลิตหรือให้บริการ แต่ถ้าเป็นโครงการขนาดใหญ่ผลกระทบต่ออุตสาหกรรมและต่อตัวแปรเศรษฐกิจส่วนรวมจะมีมาก ฉะนั้นต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์กับความเป็นไปได้ของโครงการในระยะยาวและผลกระทบทางบวก และทางลบของโครงการต่อตัวแปรเศรษฐกิจส่วนรวมที่สำคัญ เช่น การเพิ่ม GDP การสร้างงานและแรงกดดันต่อเงินเฟ้อ เป็นต้น จากนั้นเป็นการประเมินโครงการโดยเฉพาะตามหลักต้นทุน และผลตอบแทนจะแสดงความสัมพันธ์ระหว่างผลตอบแทนที่สังคมจะได้รับและต้นทุนที่เกิดจากการมีโครงการ

(2) การวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนด้านสิ่งแวดล้อม ดังนั้น เมื่อก้าวถึง “การวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม” (Environmental Impact Analysis) หรือบ่อยครั้งเรียกว่า การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Environment Impact Assessment-EIA) จึงเป็นที่เข้าใจกันว่า หมายถึงกระบวนการรวบรวมวิเคราะห์และประเมินการเปลี่ยนแปลงในสิ่งแวดล้อมอันเป็นผลมาจากโครงการหรือกิจกรรมมนุษย์ เช่น วิเคราะห์และประเมินว่า

- ทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อมซึ่งได้แก่ สภาพอากาศ ดิน น้ำและสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรและเมื่อเปลี่ยนแปลงไปแล้วจะมีผลกระทบต่อผู้รับเช่นคนสัตว์พืชและสิ่งของต่าง ๆ อย่างไร

- ระบบเศรษฐกิจของประเทศและของท้องถิ่นจะเปลี่ยนแปลงอย่างไรโดยเฉพาะในเรื่องการเพิ่มการผลิตรายได้การจ้างงานการกระจายรายได้ ราคาที่ดิน และราคาที่อยู่อาศัย เป็นต้น

- ผลกระทบของโครงการที่มีต่อชุมชนท้องถิ่นซึ่งได้แก่ ประชาชน ครอบครัว สถาบันและชุมชนที่อยู่โดยรอบโครงการ

การวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมยังรวมถึงการพิจารณาข้อเสนอแนะทางด้านนโยบาย และมาตรการที่สามารถนำมาใช้ เพื่อลดหรือป้องกันผลกระทบสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้เพื่อเป็นการลดผลเสียหายให้เหลือน้อยที่สุดดังนั้นในกระบวนการวิเคราะห์หรือประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม แล้วยังรวมถึงการพิจารณาหาวิธีการป้องกันแก้ไขผลกระทบ และแผนงานการเฝ้าระวังติดตามผลกระทบอีกด้วย ซึ่งทางเลือกในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมจึงมีอยู่อย่างน้อย 4 ประการ คือ

- (1) การใช้ระเบียบข้อบังคับและกฎหมาย
- (2) การใช้กลไกทางศาลเพื่อลงโทษผู้ละเมิด
- (3) การใช้กลไกของระบบตลาด
- (4) การใช้กลไกทางการบริหาร

วัตถุประสงค์ของการวิเคราะห์ทางด้านสิ่งแวดล้อมนั้น อาจกล่าวเป็นการทั่วไปได้ว่ามี 4 ประการ ดังนี้

- (1) เพื่อชี้ให้เห็นสภาพสิ่งแวดล้อมทางด้านต่าง ๆ ก่อนมีโครงการว่าเป็นอย่างไร
- (2) เพื่อชี้ให้เห็นว่าเมื่อมีโครงการแล้วจะมีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมอย่างไรไม่ว่าจะเป็นผลกระทบทางบวกหรือทางลบทางตรงหรือทางอ้อมระยะสั้นหรือระยะยาวก็ตาม
- (3) เพื่อชี้ให้เห็นว่าถ้ามีผลกระทบทางลบหรือเสียหายต่อสภาพแวดล้อมแล้วจะมีวิธีการหรือแนวทางในการป้องกันและแก้ไขได้อย่างไรเพื่อให้มีผลกระทบน้อยที่สุดและอยู่ในระดับที่ยอมรับได้ และรวมถึงวิธีการส่งเสริมการพัฒนาผลกระทบในทางบวกเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อมวลมนุษยชาติด้วย

(4) เพื่อเสนอแผนงานติดตามตรวจสอบผลกระทบและแผนการดำเนินงานถ้าโครงการได้รับอนุมัติให้ดำเนินการ

โดยสรุปวัตถุประสงค์ของการวิเคราะห์ทางด้านสิ่งแวดล้อมคือการคาดคะเน (Predict) การวัด (Measure) และการประเมิน (Evaluate) ด้านระบบนิเวศน์สังคม และเศรษฐกิจของโครงการเพื่อนำไปสู่การพิจารณาว่าจะสนับสนุนหรือยับยั้งโครงการ การวิเคราะห์ด้านสิ่งแวดล้อมจึงเป็นส่วนประกอบหนึ่งในการตัดสินใจ และเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการบริหารงานด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development)

2.5.3 องค์ประกอบของการวิเคราะห์ผลกระทบทางเศรษฐกิจมีดังนี้

1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน (Baseline Study) ซึ่งได้แก่การรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับโครงการพื้นที่โครงการข้อมูลจากส่วนราชการข้อมูลจากรายงานการศึกษาวิจัยและข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อวิเคราะห์และทำความเข้าใจสภาพสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันและผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น

2) การกำหนดขอบเขตการศึกษา (Scoping) ซึ่งได้แก่การระบุผลกระทบที่มีความเป็นไปได้ (Possible Impact) รวมทั้งการใช้ทรัพยากรและการจัดลำดับความสำคัญของผลกระทบเพื่อการศึกษาวิเคราะห์ในชั้นรายละเอียดผลกระทบใดที่คาดว่าจะไม่สำคัญที่อาจตัดทิ้งไป การกำหนดขอบเขตการศึกษาจะเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญ เพื่อให้การศึกษามีความสอดคล้องกับความต้องการและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง ดังนั้น ก่อนที่จะตกลงกำหนดขอบเขตการศึกษาจึงควรมีการรวบรวมความคิดเห็น และปรึกษาหารือกับส่วนราชการที่เกี่ยวข้องรวมทั้งตัวแทนชุมชนที่คาดว่าจะได้รับผลกระทบด้วย

3) การคาดคะเนผลกระทบ (Prediction) ได้แก่การประมาณการขนาดของการเปลี่ยนแปลงสาเหตุที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรวมทั้งผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่สำคัญในอนาคตของโครงการ

4) การประเมินผลกระทบ (Evaluation) เพื่อประเมินความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่มีต่อประเทศในรูปของวัตถุประสงค์และนโยบายทางเศรษฐกิจ และสังคมในการประเมินอาจใช้วิธีการเปรียบเทียบ นั่นคือเปรียบเทียบกับกฎหมายหรือมาตรฐานและเงื่อนไขที่กำหนดไว้ เช่น เป็นพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม และสอดคล้องกับการยอมรับของชุมชนหรือสาธารณชน นอกจากนี้ยังควรประเมินผลกระทบโดยรวมของโครงการด้วยการประยุกต์ใช้หลักเกณฑ์ต้นทุน และผลตอบแทนเพื่อนำไปสู่การตัดสินใจว่าควรสนับสนุนหรือยับยั้งโครงการ

5) การปรับปรุงแก้ไข (Mitigation) เพื่อค้นหาวิธีการหรือมาตรการในการป้องกันแก้ไขและลดผลกระทบในทางลบ และวิธีการหรือมาตรการที่จะช่วยเพิ่มพูนผลกระทบในทางบวกให้ได้ประโยชน์สูงสุดรวมทั้งการลดต้นทุนของโครงการ

6) การสื่อสารทำความเข้าใจ (Communication) เพื่อสื่อสารผลกระทบที่เป็นไปได้ของโครงการต่อหน่วยงานและประชาชนที่คาดว่าจะได้รับผลกระทบในระหว่างกระบวนการ

7) การติดตามตรวจสอบ (Monitoring) เพื่อจัดให้มีการตรวจสอบ (Auditing) และการเฝ้าระวัง (Monitoring) ผลกระทบของโครงการทั้งในระหว่างและหลังการปฏิบัติงานตามโครงการ

2.6 แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

การพัฒนาที่ยั่งยืนได้รับความสำคัญอย่างยิ่ง เมื่อสหประชาชาติได้จัดให้มีการประชุมสุดยอดระดับโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (UN Conference on Environment and Development : UNCED) หรือการประชุม Earth Summit ที่กรุงริโอเดอจาเนโร ประเทศบราซิล เมื่อปี พ.ศ. 2535 ผลการประชุมนี้ได้มีผู้แทนของ 178 ประเทศรวมทั้งประเทศไทยได้ลงนามรับรองแผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) ซึ่งถือเป็นแผนแม่บทของโลกที่ประเทศสมาชิกต้องตระหนักถึงปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมและเห็นความสำคัญที่จะต้องร่วมกันพิทักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืนให้เกิดขึ้นในโลก

จากแนวคิดนี้ได้มีนักวิชาการได้ให้ความหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ดังนี้

กนกศักดิ์ แก้วเทพ (2543) ได้ให้ความหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนว่าหมายถึงการปรับปรุงคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศที่ยากจนทั้งหลาย ซึ่งมีความหมายมากไปกว่าการเพิ่มขึ้นของรายได้เพียงอย่างเดียวหากแต่ยังครอบคลุมถึงการศึกษาที่ดีขึ้น มาตรฐานการครองชีพและสุขภาพอนามัยสูงขึ้น สภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีขึ้นตลอดจนมีโอกาสทางเสรีภาพมากขึ้นรวมทั้งชีวิตทางด้านวัฒนธรรม

ปรีชา เปรมพงศสานต (2543) ได้ให้ความหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนว่าการแสวงหาระบบเศรษฐกิจสังคมซึ่งมีศักยภาพสูงพอที่จะปรับปรุงรวมทั้งรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตให้ดำรงอยู่อย่างยาวนานได้ซึ่งการพัฒนาสามารถที่จะพิทักษ์รักษาสันติภาพและสิ่งแวดล้อมของวันนี้ให้ดำรงอยู่อย่างยั่งยืนยาวนานไปถึงอนาคตเพื่อตอบสนองความต้องการของคนรุ่นหลังโดยไม่ละเลยชีวิตความเป็นอยู่ของคนรุ่นปัจจุบันด้วยโดยการกระทำหรือการตัดสินใจทางนโยบายใด ๆ

พระธรรมปลูก (ป.อ.ปยุตโต, 2543) ประสานกันครบองค์และมีลักษณะอีกอย่างหนึ่งคือมีดุลยภาพเป็น การทำให้กิจกรรมของมนุษย์สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ นั่นก็คือ การกำหนดแนวทางการพัฒนาจะต้องคำนึงถึง ปัจจัยด้านมนุษย์ได้อธิบายการพัฒนาที่ยั่งยืนว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนมีลักษณะที่เป็นบูรณาการคือทำให้เกิดเป็นองค์รวม (Holistic) หมายความว่า องค์ประกอบทั้งหลายที่เกี่ยวข้องจะต้องมาโดยให้คุณค่าทางวัฒนธรรมรวมอยู่ในกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และสังคมรวมทั้งการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมด้วย

อรรถจักร สัตยานุรักษ์ (2545) ได้ให้ความหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนว่าหมายถึงการพัฒนาที่ทำให้ทุกคนทุกกลุ่มในสังคมได้รับผลดีจากการพัฒนาอย่างเท่าเทียมกัน มีโอกาสที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ และสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขและสามารถที่จะเก็บรักษาสิ่งที่มีค่าของสังคม ทั้งธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรมให้ตกทอดแก่คนรุ่นต่อ ๆ ไป ได้มีโอกาสชื่นชมและได้ใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนตลอดไป

อนุรักษ์ ปัญญาวิวัฒน์ (2548) ได้กล่าวว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนมิได้มีความหมายเพียงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศเพียงอย่างเดียว แต่เป็นการดำเนินการเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างและหน้าที่ของระบบเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองด้วย เพื่อปรับลดพฤติกรรมกรบรีโภคทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ไปสู่การรักษาความสมดุลระหว่างระบบมนุษย์กับระบบนิเวศที่มีพื้นฐานมาจากความสมดุลระหว่างมนุษย์ กับระบบนิเวศที่มีพื้นฐานมาจากความสมดุลในระดับชุมชน หากมีการเน้นการพัฒนาหนักไปด้านใดด้านหนึ่งมากเกินไปก็จะทำให้ละความสมดุลของธรรมชาติและสังคม และก่อให้เกิดช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวย และการฉกฉวยโอกาสใช้ทรัพยากรจากชุมชนอื่นที่มีมากกว่า

กมลภา สาสิน (2539) ได้กล่าวถึง การพัฒนาอย่างยั่งยืนว่าเป็นการพัฒนาที่ประสานกลมกลืนกับธรรมชาติโดยต้องเชื่อว่าธรรมชาติเป็นระบบที่สมบูรณ์ เป็นระบบที่มีชีวิตจิตใจไม่สามารถถูกใช้สอยจนเกินไป ควรการพัฒนาจะต้องเป็นไปเพื่อประชาชนไม่ใช่เพื่อตัวเลขผลผลิตประชาชาติ และประชาชนเป็นผู้ทำการพัฒนา มิใช่เป็นผู้ถูกกระทำจากการพัฒนา โดยมีทิศทางไปสู่การแสวงหาความจำเป็นขั้นพื้นฐานของมนุษย์ และต้องมีการกระจายอำนาจในกระบวนการตัดสินใจและควบคุม ดูแลการใช้สอยทรัพยากรแผนงานต่าง ๆ จะต้องมาจากประชาชนการกระจายอำนาจนี้จะช่วยไม่ให้เกิดการครอบครองแต่เพียงผู้เดียว ทว่าจะให้โอกาสกับความแตกต่างหลากหลายประชาชนในท้องถิ่นสามารถมีชีวิตอยู่ภายในขนบธรรมเนียมประเพณีของตน โดยสามารถควบคุมดูแลจัดการทรัพยากรของตนเองสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2546) ได้กล่าว ถึงหลักการของการพัฒนาที่ยั่งยืน ดังนี้

(1) การพัฒนาที่ดำเนินไปโดยคำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและสนองความต้องการในปัจจุบันโดยไม่ส่งผลเสียต่อความต้องการในอนาคต

(2) การพัฒนาที่คำนึงถึงความเป็น “องค์รวม” คือมองว่าการจะทำสิ่งใดต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับสิ่งอื่น ๆ ดังนั้น การพัฒนาแนวนี้จึงยึดหลักความรอบคอบและค่อยเป็นค่อยไปรวมทั้งเปิด โอกาสให้ภาคีการพัฒนาต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาด้วย

(3) การพัฒนาที่ยั่งยืนไม่ได้ระบุว่าจะต้องปฏิเสธ “ระบบเทคโนโลยี” เพียงแต่ต้องคำนึงว่าเทคโนโลยีที่นำมาใช้นั้นควรเป็นไปในทาง “สร้างสรรค์” ไม่ใช่ “ทำลาย”

ชูเกียรติ ลิสุวรรณ (2546) ได้อธิบายว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการพัฒนาเพื่อสนองตอบความต้องการของคนในรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ทำลายโอกาสของชนรุ่นหลังในการตอบสนองความต้องการของตนเองให้คุณค่าสิ่งแวดล้อม และทรัพยากรรวมทั้งการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างยุติธรรมทั้งการพัฒนาและสิ่งแวดล้อมแยกจากกันไม่ได้ แต่การพัฒนาที่ยั่งยืนจะเป็นไปได้ก็ต้องเป็นแนวทางการพัฒนาที่ต่างไปจากกระบวนที่ดำเนินกันมาในอดีต โดยต้องมีการให้คุณค่าต่อสิ่งแวดล้อมใหม่ มองมิติทางเวลาไกลออกไปจนถึงอนาคตของชนรุ่นหลัง คำนึงถึงความเสมอภาคและความยุติธรรมในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเพื่อการดำรงชีวิต รวมไปถึงการให้ความสำคัญทางด้านจิตวิญญาณมากกว่าทางด้านวัตถุหรือทรัพย์สิน

การพัฒนาที่ยั่งยืนมองการกระทำที่ตัดสิ้นใจพฤติกรรม และโลกทัศน์ของกลุ่มคนว่าเป็นเรื่องสำคัญความยั่งยืน จึงเป็นความยั่งยืนของโครงสร้างทางสังคม ความยั่งยืนทางวัฒนธรรมและความเชื่อ การสร้างเงื่อนไขในการดำรงชีวิตของคนทุกกลุ่มให้สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการพัฒนาอย่างยั่งยืน ต้องพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนและคุณภาพสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป โดยต้องคำนึงถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรม ให้ความเคารพวัฒนธรรมพื้นบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่น มีกระบวนการตัดสินใจ และการจัดองค์กรที่สอดคล้องกับระบบนิเวศเฉพาะของท้องถิ่น ให้ความสำคัญเรื่องการมีส่วนร่วมกระบวนการพัฒนาเกิดจากล่างขึ้นบน และให้สิทธิแก่ชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรของตนและที่สำคัญ การพัฒนาอย่างยั่งยืนคือการมองอย่างเป็นองค์รวม (Holistic Approach) โดยปัญหาทรัพยากรมีความสัมพันธ์ซับซ้อนเกี่ยวข้องกับหลายมิติ ทุกสิ่งทุกอย่างต่างเกี่ยวพันและส่งผลกระทบซึ่งกันและกันทั้งสิ้น อาจเป็นผลกระทบที่เกิดขึ้นทันทีหรือไม่ก็ตามและอาจจะให้เกิดผลกระทบที่เราเองคาดไม่ถึงก็ได้ เพราะทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์ทำไปย่อมมีผลต่อบุคคลสังคม และสิ่งมีชีวิตทั้งหมดที่เราไม่สามารถพยากรณ์หรือทำความเข้าใจได้ทั้งหมด

ยิ่งไปกว่านั้น มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติที่เกี่ยวข้องซึ่งกันและกันและกับสิ่งมีชีวิตอื่นทั้งหมด ธรรมชาติมีความซับซ้อนมากที่มนุษย์ไม่อาจเข้าใจได้อย่างลึกซึ้ง และรอบด้านธรรมชาติไม่ได้เป็นของมนุษย์แต่มนุษย์เป็นของธรรมชาติ มนุษย์เป็นเพียงสายใยชีวิตเล็ก ๆ ส่วนหนึ่งของธรรมชาติทั้งหมด และหน้าที่ของมนุษย์คือทำความเข้าใจและทำงานเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ไม่ใช่พยายามเอาชนะธรรมชาติ การที่มนุษย์จะมีโลกทัศน์ที่สอดคล้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องมีการปรับเปลี่ยนความคิดและการรับรู้ใหม่ โดยมองเห็นปรากฏการณ์ของการพัฒนาและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และเข้าใจผลกระทบที่มีต่อสังคมมนุษย์ของปรากฏการณ์นั้น มองความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบ รวมทั้งการตื่นตัวในการเข้าไปแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ และมีการแสวงหาทางเลือกใหม่ในการพัฒนา และหาวิธีการในการจัดการสิ่งแวดล้อมที่มีความซับซ้อนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (2543) ได้เสนอหลักการพื้นฐานการพัฒนาแบบยั่งยืน ดังนี้

(1) ค่าของสิ่งแวดล้อมการพัฒนาแบบยั่งยืนจะให้ความสำคัญสูงมากแก่ค่าของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งนี้คุณภาพสิ่งแวดล้อมเป็นพื้นฐานสำคัญในการประกันคุณภาพชีวิตของผู้คนในสังคม ในขณะที่วัฒนธรรมชาติก็มีสิทธิที่จะดำรงอยู่เช่นเดียวกับสิทธิในการมีชีวิตของมนุษย์ เพื่อให้ธรรมชาติดำรงอยู่ได้อย่างยาวนานจำเป็นที่จะต้องประเมินค่าของ “บริการ” และทรัพยากรที่ธรรมชาติมอบให้แก่มนุษย์ในการประกอบการเศรษฐกิจสิ่งเหล่านี้ไม่ใช่ “ของฟรี” แต่ในระยะที่ผ่านมามนุษย์มองว่าธรรมชาติเป็นของฟรีจึงได้มีการใช้กันอย่างสิ้นเปลืองความเสื่อมโทรมของชาติจึงปรากฏขึ้นอย่างกว้างขวางโดยหลักการ “ค่าของสิ่งแวดล้อม” ที่สำคัญมีดังนี้

- ระบบเศรษฐกิจจะต้องคำนึงถึงอยู่ตลอดเวลาเกี่ยวกับค่าของสิ่งแวดล้อมนั่นคือวิเคราะห์เรื่องประโยชน์และการสูญเสีย
- จะต้องมีการประเมินค่าของสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้องและผนวกค่าเหล่านี้เข้าไปในกระบวนการวางแผนนโยบายเศรษฐกิจและการพัฒนา
- ในการประเมินผลของโครงการพัฒนา จำเป็นจะต้องมีการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมอย่างระมัดระวังโดยหลีกเลี่ยงการทำลายระบบนิเวศและดำเนินโครงการที่ส่งเสริมคุณภาพทางสิ่งแวดล้อมและการฟื้นฟูธรรมชาตินอกจากนี้การพัฒนาแบบยั่งยืนยังเรียกร้องให้มีการใช้ระบบราคาที่สะท้อนให้เห็นถึง “ต้นทุนทางสังคม” ที่แท้จริงในการผลิตและในการบริโภค

(2) มิติแห่งอนาคตความยั่งยืนหมายถึงความยาวนานของเวลา จากแง่มุมนี้จะเห็นว่าการพัฒนาแบบยั่งยืนคือการพัฒนาเพื่ออนาคตดังนั้นในการวางแผนนโยบาย และการวางแผนจึงต้องมองทั้งใกล้และไกล 5 ปี 10 ปี 20 ปีหรืออาจยาวไกลกว่านี้เพื่อให้ครอบคลุมไปถึงชนรุ่นหลังเราในอนาคตที่ยังไม่เกิดมาในการมองอนาคตไม่ได้อยู่ที่การสร้างวัตถุ หากแต่เป็นเรื่องของการพิทักษ์รักษาความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมให้อยู่คงทนนั้นหมายความว่าในอนาคตของลูกหลานจะต้องมี “ทุนธรรมชาติ” (Natural Capital) ไม่น้อยไปกว่าในยุคของชนรุ่นเรา

ในการพัฒนาที่ผ่านมาคิดถึงแต่เฉพาะปัจจุบันเป็นใหญ่ ปัจจุบันสำคัญกว่าอนาคตการบริโภควันนี้สำคัญกว่าการอนุรักษ์เพื่อพรุ่งนี้เราไม่มีการมองปัญหาข้ามเวลาไปสู่มิติอนาคตปรัชญาการพัฒนาแบบยั่งยืนเน้นการวางแผนสิ่งแวดล้อมที่มองอนาคตการไม่แก้ไขปัญหานี้ และผลักดันให้ออนาคตเท่ากับเป็นการกระทำที่สร้างวิกฤติการณ์มากขึ้นในระยะยาวนานธรรมชาติเสื่อมโทรมไม่อาจจะฟื้นคืนกลับสู่สภาพเดิมได้

(3) ความยุติธรรม ความยั่งยืนยาวนานหมายถึงการส่งมอบมรดกทางสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติให้ตกทอดไปสู่ชนรุ่นหลังในอนาคตในปรัชญาการพัฒนาแบบยั่งยืนมีหลักการข้อหนึ่งเรียกว่า “ความยุติธรรมระหว่างชนรุ่นปัจจุบันกับอนาคต” (Intergenerational Equity) หลักการนี้บ่งว่าชนรุ่นปัจจุบันมีภาระหน้าที่ความรับผิดชอบต่อชนรุ่นหลังในการที่จะต้องมอบมรดกทางธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในปริมาณ และคุณภาพที่ไม่ต้องน้อยกว่ายุคปัจจุบันการทำลายความสมบูรณ์ของชนรุ่น

หลังนับว่าเป็นสิ่งที่ไม่ยุติธรรมอย่างยิ่ง ความยั่งยืนนี้ยังรวมถึงการปรับปรุงและการพิทักษ์รักษาคุณภาพชีวิตของกลุ่มชนผู้ยากไร้ให้ยาวนานโดยใช้มาตรการทางเศรษฐกิจสังคมที่หลากหลาย รวมทั้งจะต้องมีการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการดำรงชีวิต

หลักการพื้นฐานทั้ง 3 ข้อนี้นับอย่างชัดเจนว่าถ้าต้องการให้มีการพัฒนาแบบยั่งยืนยาวนานแล้วจำเป็นอย่างไรจะต้องมีการพิทักษ์รักษาสสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติให้อยู่ในสภาพที่มีเสถียรภาพมีความคงทนและมีประสิทธิภาพการพัฒนาในความหมายนี้ จึงครอบคลุม “ความยั่งยืนทางนิเวศ” ด้วย (Ecological Sustainability) นั่นคือเงื่อนไขทางนิเวศที่จำเป็นต่อการรองรับชีวิตมนุษย์ให้อยู่ในสภาพของความสุขสมบูรณ์จะดำรงอยู่ยาวนานไปถึงอนาคตของลูกหลานสิ่งนี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต้องการใช้ยุทธศาสตร์ที่เราเรียกว่า “ยุทธศาสตร์การอนุรักษ์ธรรมชาติ” ซึ่งมีหลักการ 5 ข้อคือ

- พินิจรักษาระบบนิเวศที่สำคัญๆ และระบบรองรับการดำรงชีวิตของมนุษย์
- คุ้มครองความหลากหลายของระบบนิเวศ
- ใช้ทรัพยากรธรรมชาติแบบยั่งยืน
- รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม
- สร้างความสมดุลระหว่างการใช้ธรรมชาติดกับการเพิ่มประชากร

ยุทธศาสตร์การอนุรักษ์ถือได้ว่าเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดของกระบวนการพัฒนาแบบยั่งยืนในยุทธศาสตร์การพัฒนาจะดำเนินควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ ซึ่งหมายความว่า การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจะต้องไม่ก่อให้เกิดผลกระทบที่เสียหายต่อระบบนิเวศทั้งหมดในระยะยาวความยั่งยืนทางนิเวศไม่อาจจะเกิดขึ้นอย่างโดดเดี่ยวได้เลย หากแต่จะต้องได้รับการสนับสนุนจากปัจจัยและเงื่อนไขต่าง ๆ โดยเฉพาะ “ความยั่งยืนทางสังคมและวัฒนธรรม” ซึ่งมีความสำคัญสูงสุดจึงสรุปได้ว่าการพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นการพัฒนาที่ต้องคำนึงถึงความเป็นองค์รวมของทุก ๆ ด้านและทุกมิติอย่างสมดุลทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมบนพื้นฐานของทรัพยากรธรรมชาติภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทยโดยมีคนเป็นศูนย์กลางหรือเป้าหมายของการพัฒนาและการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกกลุ่มด้วยความเอื้ออาทรเคารพซึ่งกันและกันเพื่อความสามารถในการพึ่งตนเองและคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างเท่าเทียมกันทั้งคนในรุ่นนี้และรุ่นต่อ ๆ ไป

2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุริชัย หวันแก้วและคณะ (2543) ได้ทำการศึกษาผลกระทบทางสังคมจากการพัฒนาอุตสาหกรรมชายฝั่งทะเลตะวันออกต่อชุมชนท้องถิ่น สรุปได้ว่าในหมู่บ้านประมงขนาดเล็กมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมตลอดมาตั้งแต่การก่อตั้งของหมู่บ้านเมื่อประมาณ 200 กว่าปีที่ผ่านมามาตามกาลเวลาแต่การเปลี่ยนแปลงอาจจะไม่รวดเร็วเท่ากับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระยะประมาณ 10-

15 ปี แม้ว่าการพัฒนาอุตสาหกรรมจะมีส่วนช่วยให้มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ เช่น ถนน การสื่อสารโทรคมนาคม แต่คุณภาพชีวิตของชาวบ้านไม่ได้ดีขึ้น และในบางด้านกลับเสื่อมโทรมลง เช่นภาวะของอากาศและน้ำเป็นพิษ ถึงแม้ว่าโรงงานอุตสาหกรรมจะทำให้ชาวบ้านมีเศรษฐกิจดีขึ้น มีงานทำมากขึ้นแต่ในทางกลับกันชาวบ้านต้องแลกกับผลเสียเกี่ยวกับสภาวะแวดล้อม สภาพการ แกร่งแย่งในทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ ที่มีอยู่อย่างจำกัด การเปลี่ยนแปลงในแบบแผนของวัฒนธรรม และประเพณีของชุมชนตลอดจนการสูญเสียของแบบชีวิตที่เรียบง่ายอบอุ่น มีความเอื้อเฟื้อต่อกัน และกันของสังคมแบบชนบทมาเป็นสังคมเมือง นอกจากนี้ยังส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงด้าน อาชีพเกษตรกรรมของชุมชนได้ล้มละลายไปเกือบหมด

ก้องไพร ต้นสุชาติ (2550) ได้ศึกษาผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อมต่อชุมชนจาก โครงการสวนสัตว์กลางคืนจังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทของชุมชนที่อยู่โดยรอบ ก่อนที่จะมีการดำเนินโครงการสวนสัตว์กลางคืนจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวความคิดวิธีการ ระหว่างที่มีการดำเนินโครงการสวนสัตว์กลางคืนจังหวัดเชียงใหม่ และเพื่อศึกษาผลกระทบทางสังคม และสิ่งแวดล้อมต่อชุมชนโดยรอบระหว่าง การดำเนินโครงการสวนสัตว์กลางคืนจังหวัดเชียงใหม่ สรุปผลการศึกษาได้ว่า โครงการสวนสัตว์กลางคืนได้ส่งผลกระทบต่อทางสังคมในด้านวิถีการดำเนิน ชีวิตประจำวัน จากเดิมที่เคยมีความสัมพันธ์กับทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่ใช้ในการดำรงชีวิต เช่น การเก็บของป่าการทำไร่ทำนา ความเชื่อที่ผูกพันกับป่าแหล่งน้ำ การเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์การช่วยเหลือ กันในหมู่เครือญาติ และการไปมาหาสู่กันในชุมชน แต่เมื่อมีโครงการสวนสัตว์กลางคืนทำให้วิถีการ ดำเนินชีวิตเปลี่ยนแปลงไป ระบบการผลิตภายในชุมชนโดยการเก็บของป่าที่สืบทอดกันมาตั้งแต่สมัย บรรพบุรุษได้สิ้นสุดลง การพึ่งพิงของป่าในการเก็บของป่าตามช่วงฤดูกาลซึ่งเป็นทางเลือกและมีความ เป็นอิสระในการดำเนินชีวิตโดยไม่ต้องพึ่งพิงกลไกตลาดข้างนอกไม่สามารถที่จะทำได้อีกต่อไป ด้าน ระบบความสัมพันธ์ในชุมชนซึ่งแต่เดิมมีความสัมพันธ์กันทางสายเลือด ระบบเครือญาติเดียวกันมีการ เกื้อกูลช่วยเหลือกันในหมู่บ้าน แต่หลังจากมีโครงการสวนสัตว์กลางคืนส่งผลให้เกิดความขัดแย้งทาง ความคิดระหว่างคนภายในชุมชนที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย ส่งผลต่อความร่วมมือในชุมชนที่ลดลง ผู้นำชุมชนถูกลดความศรัทธาเนื่องจากมีผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้อง และความสัมพันธ์เชิง หวาดระแวง และหวาดกลัวของคนภายในชุมชนต่อคนภายนอกชุมชน จากการเข้ามาทำงานของคน ต่างถิ่น ด้านระบบการผลิตและระบบเศรษฐกิจชาวบ้านสูญเสียที่ดินทำกินในแง่ของฐานการผลิตแหล่ง ที่อยู่อาศัยที่เป็นมรดกตกทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษให้กับคนภายนอก การสูญเสียกรรมสิทธิ์ที่ดินที่ใช้ เป็นที่ทำการเกษตรสร้างที่อยู่อาศัย การสูญเสียที่ดินของวัดซึ่งเป็นศาสนสถานที่เป็นศูนย์รวมใจของ ชาวบ้าน ขณะเดียวกันยังส่งผลด้านบวกต่ออาชีพค้าขายที่ทำให้รายได้เพิ่มขึ้นจากการขายอาหาร ให้กับแรงงานที่เข้ามาทำงานภายในโครงการ รวมถึงผู้ที่รับจ้างเขียนป้ายมีรายได้เพิ่มขึ้นเช่นกัน ด้าน ระบบความเชื่อของคนในชุมชน โดยชาวบ้านยังคงมีความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ปกปักรักษา

คุ้มครองป่าโครงการได้เข้าไปทำให้เกิด “ซิด” โดยการลบหลู่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายในป่าที่ที่ชาวบ้านเคารพยำเกรง โดยการเกรดไถตัดต้นไม้เปลี่ยนทางน้ำรวมถึงการปิดตาน้ำ ปิดเส้นทางเข้าออก ยังทำให้เกิดผลกระทบที่ตามมาอีกมากมายอีกด้วย

จาตุรนต์ จันทรากุล (2547) ได้ทำการศึกษาเรื่องผลกระทบทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมของเขื่อนกั้นน้ำเค็มปากกระวะต่อชาวประมงพื้นบ้าน สรุปผลการศึกษาได้ว่า เขื่อนกั้นน้ำเค็มปากกระวะก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมต่อกลุ่มชาวประมงพื้นบ้านในตำบลคูซูด อำเภอสะทิงพระ จังหวัดสงขลา ผลการศึกษาแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ภายหลังจากการสร้างเขื่อนกั้นแม่น้ำปากกระวะโดยได้ทำลายระบบนิเวศของทะเลสาบสงขลาลงไปอย่างมากในช่วง 10 ปีที่ผ่านมาทรัพยากรสัตว์น้ำลดลงอย่างเห็นได้ชัด และปลาบางชนิดสูญพันธุ์เนื่องจากคลองปากกระวะเป็นเส้นทางอพยพเข้ามาอาศัยวางไข่และเจริญเติบโตของสัตว์น้ำก่อนลงสู่อ่าวไทย ยิ่งไปกว่านั้น การก่อสร้างยังทำให้ระบบไหลเวียนของกระแสน้ำในทะเลสาบเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ส่งผลให้ชาวบ้านจับสัตว์น้ำได้ในปริมาณที่น้อยและมีคุณภาพต่ำ และท้ายที่สุด ความรู้พื้นบ้านอันเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมในการจับสัตว์น้ำของชาวบ้านได้สูญหายไปด้วย

อัจฉรา สอนสมุทร (2543) ได้ทำการศึกษาผลกระทบทางสังคมภายหลังการก่อสร้างโครงการฝายเชียงราย สรุปผลการศึกษาได้ว่าการดำเนินโครงการฝายเชียงราย มีทั้งกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบอย่างมาก ผู้ที่ได้รับผลกระทบบ้าง และผู้ที่ได้รับผลกระทบน้อย โดยจากการศึกษาพอได้ว่ามีตัวแปรที่สำคัญที่ส่งผลกระทบคือระยะทางระหว่างบริเวณพื้นที่ทำกิน หรือบริเวณพื้นที่อยู่อาศัยกับโครงการ และพื้นที่ดังกล่าวอยู่บริเวณสองฝั่งของแม่น้ำกก หรือไม่หากอยู่บริเวณใกล้โครงการและอยู่ริมฝั่งแม่น้ำกก จะได้รับผลกระทบมาก ผู้ที่อยู่ไกลโครงการได้รับผลกระทบน้อย โดยแบ่งผลกระทบได้ดังนี้ ในส่วนของผลกระทบทางด้านสังคม โครงการได้ส่งผลกระทบทางด้านสุขภาพมากมาย อาทิเช่น โรคท้องร่วง ผื่นคัน อาเจียน ปวดท้องเป็นไข้ เป็นต้น ส่วนผลกระทบทางเศรษฐกิจนั้น โครงการได้ส่งผลกระทบด้านรายได้ของครอบครัว โดยผู้ที่มีอาชีพลดลงประกอบอาชีพเกษตรกรรมประมงเลี้ยงสัตว์และค้าขาย เนื่องจากผลผลิตลดลงและไม่มีคุณภาพ ส่งผลให้ประชาชนมีหนี้สินเพิ่มมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ท้ายที่สุด ผลกระทบทางวัฒนธรรมนั้น โครงการได้ส่งผลกระทบต่อบทบาทสังคมทั้งในระดับครอบครัวชุมชนลดลง เช่น การสืบต่ออาชีพประมงจากปัญหาที่เกิดขึ้นจะเห็นได้ว่าประชาชนขาดการเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินการก่อสร้างโครงการต่าง ๆ ของรัฐและขาดการวิเคราะห์ผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากโครงการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2548) ทำการวิจัยเรื่องผลกระทบทางสังคมของระเบียงตะวันออก - ตะวันตก (ผลกระทบทางสังคมของการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2) ระยะที่หนึ่ง โดยสถาบันเอเชียศึกษา ได้ศึกษาทัศนคติและความคิดเห็นของประชาคมมุกดาหารและจังหวัดใกล้เคียงต่อผลกระทบที่จะเกิดขึ้นของโครงการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2 การศึกษานี้สรุปได้

ว่า โครงการดังกล่าวมีผลกระทบทั้งเชิงบวกและเชิงลบ ได้แก่ทัศนคติเชิงบวกด้านคมนาคมและด้านเศรษฐกิจ คาดว่าการมีสะพานที่เชื่อมโยงระหว่างประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคนี้เข้าด้วยกัน จะทำให้การคมนาคมขนส่งระหว่างพื้นที่ต่าง ๆ มีความสะดวกรวดเร็วอาจทำให้มีผู้คนเดินทางมาบริโภคอาหารมากขึ้น ทั้งที่เดินทางผ่านไปมาและเข้ามาตั้งถิ่นฐานทำธุรกิจในจังหวัด เนื่องจากเป็นแหล่งรักษาพยาบาลระดับนานาชาติ อีกทั้งจังหวัดมุกดาหารจะเป็นทางผ่านของสินค้าและบริการไปสู่บริเวณต่างๆ ในภูมิภาค ทำให้อาจมีการลงทุนจากภายนอกมากขึ้น สิ่งเหล่านี้จะช่วยชาวมุกดาหารจะมีสภาพเศรษฐกิจที่ดีขึ้น มีการท่องเที่ยวมากขึ้น ทำให้เกิดการพัฒนาศาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน มีถนนเข้าถึงหมู่บ้านสะดวก ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการเกษตรและการท่องเที่ยว

ส่วนทัศนคติเชิงลบเป็นข้อกังวลในเรื่องเกี่ยวกับผลกระทบทางสังคม เมื่อมีคนอพยพเข้ามาอยู่ในบริเวณนี้มากขึ้น ค่าครองชีพของคนในพื้นที่จะสูงขึ้นตามไปด้วย และเมื่อมีการลงทุนเพิ่มมากขึ้น อาจส่งผลต่อปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น อาจเกิดปัญหาชุมชนแออัด ปัญหาขยะน้ำเสีย มลภาวะเสียงจากการวิ่งของรถยนต์ มลพิษทางอากาศ ปริมาณกากของเสียที่เป็นพิษการจราจรที่แออัด ทำให้เกิดอุบัติเหตุทางถนนได้ง่าย อีกทั้ง ถ้ามีผู้คนอพยพเข้ามาทำงานทำในจังหวัดมากขึ้น จะส่งผลถึงปัญหาสิ่งแวดล้อม ชาวบ้านอาจขายที่ดินที่เคยเป็นกรรมสิทธิ์ให้กับนายทุนในการลงทุนตั้งโรงงานอุตสาหกรรมเพื่อผลิตสินค้าในจังหวัดมุกดาหารมากขึ้น ซึ่งผลกระทบที่ตามมาอาจเกิดปัญหามลภาวะจากโรงงานอุตสาหกรรม และปัญหาขาดแคลนน้ำจากการที่มีผู้คนอาศัยอยู่ร่วมกันมากขึ้น รวมทั้งปัญหาแรงงานต่างด้าวเนื่องจากมุกดาหารขาดแคลนแรงงานราคาถูกเป็นจำนวนมาก ทำให้แรงงานต่างด้าวจึงเข้ามาแทนที่เมื่อมีสะพานเชื่อมกับประเทศลาว การเดินทางข้ามแม่น้ำโขงจะสะดวกขึ้นอาจทำให้เกิดการหลั่งไหลของแรงงานต่างด้าวและสินค้านำเข้าจากลาว ยิ่งไปกว่านั้น อาจทำให้เกิดปัญหาอาชญากรรม ปัญหาสาธารณสุขและปัญหาคอร์รัปชัน ผลกระทบต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของจังหวัดมุกดาหารที่อาศัยวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์เล็กๆ จะถูกกลืนไปกับค่านิยมที่เข้ามาจากการพัฒนา และถูกทำลายจากการหลั่งไหลเข้ามาของวัฒนธรรมภายนอกที่ผ่านเข้ามาจากการค้าขาย ทำให้เกิดมีการดำเนินชีวิตตามสมัยนิยมมากขึ้น และจะทำให้เกิดอาชญากรรมข้ามชาติ และปัญหาการค้ามนุษย์ หรือการค้าบริการทางเพศจะเพิ่มมากขึ้น

สันติภาพ ศิริวัฒน์ไพบูลย์ (2546) ได้ทำการศึกษาเรื่องผลกระทบทางสังคมจากโครงการเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี สรุปได้ว่าโครงการเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานีนับเป็นโครงการขนาดใหญ่ที่อาจส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างมาก ได้แก่การจ้างงานการเปลี่ยนแปลงอาชีพและวิถีชีวิตชุมชน โดยจะเกิดอาชีพใหม่ที่เป็นผลพวงมาจากการมีเหมืองแร่และทำให้ชุมชนมีการขยายตัวมากขึ้น มีเงินสะพัดหมุนเวียนในท้องถิ่นมากขึ้น สินค้าราคาแพงขึ้น ค่าครองชีพที่สูงขึ้น กลายเป็นชุมชนที่มีร้านค้าสถานบริการแหล่งบันเทิงและกิจกรรมผดึกกฎหมายต่าง ๆ เกิดขึ้น ย่อมจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน ด้วยเหตุนี้ ผลที่ตามคือปัญหา

อาชญากรรมยาเสพติดโรคติดต่อหรืออื่นๆ ที่เมืองอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ประสบมา ยิ่งไปกว่านั้น ผลกระทบต่อสภาพการเปลี่ยนแปลงราคาที่ดินที่ดินอาจจะสูงขึ้นหรือต่ำลงได้

จากการศึกษา ปัจจัยสำคัญที่เป็นตัวกำหนดคือกิจกรรมการใช้ประโยชน์ที่ดินอาจจะเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม จะส่งผลกระทบต่อราคาที่ดินคุณภาพที่ดินที่จะใช้ในการทำการเกษตร และอาจจะเกิดสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ในอนาคตซึ่งจะส่งผลกระทบต่อชุมชน เช่น ความแตกแยกของคนในชุมชนความคิดเห็นที่แตกต่างกันระหว่างชุมชนที่เป็นที่ตั้งโรงงานกับชุมชนที่อยู่ห่างไกลพื้นที่ตั้งโรงงาน แต่อยู่ในเขตประธานบัตร ซึ่งเป็นเรื่องทีละเอียดอ่อน ทั้งนี้ พื้นที่ที่อยู่ใกล้โรงงานย่อมมีโอกาสในการขายที่ดิน การทำงานในเมืองและการได้รับผลประโยชน์จากกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ ที่เกิดขึ้น แต่ก็มีโอกาสในการได้รับผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมที่รุนแรง ขณะที่ชุมชนซึ่งอยู่ห่างไกลจากโรงงานก็จะมีโอกาสได้รับประโยชน์น้อยกว่า แต่อาจได้รับผลกระทบจากกิจกรรมของเมืองเช่นกันซึ่งทำให้เกิดแตกแยกทางความคิดของคน 2 กลุ่มขึ้น ที่อาจจะมี ความรุนแรงยิ่งขึ้นผลกระทบต่อวัฒนธรรมชุมชนวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวบ้านเป็นวิถีที่เรียบง่าย พึ่งพาเกื้อกูลกับธรรมชาติ ทำมาหากินปลูกข้าวเก็บผักหาปลาตามห้วยตามหนองเลี้ยงชีพ เมื่อมีโครงการพัฒนาขึ้นมาจะทำให้ระบบคุณค่าของวิถีดังกล่าวเปลี่ยนแปลงไป โดยจะให้ความสำคัญกับเงินมาก่อนสิ่งอื่น ทุกอย่างต้องซื้อหาเอาเงินแลก ต้องเปลี่ยนอาชีพใหม่เพื่อให้มีรายได้มากพอต่อการดำรงชีวิต ความเชื่อต่างๆ ที่ฝังอยู่ในจิตวิญญาณของคนในท้องถิ่น เช่น ตำนานผาแดงนางไอ่ นิทานเรื่องกระรอกค้อนที่ทำให้บ้านเมืองถล่มจนเกิดหนองหาน สิ่งเหล่านี้ไม่ได้ถูกนำมาวิเคราะห์ซึ่งกระบวนการประเมินผลกระทบทางสังคมต้องทำใหม่ทั้งระบบ และให้น้ำหนักความสำคัญเทียบเท่ากับด้านอื่นๆ ที่สำคัญจะขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ไม่ได้ ทั้งนี้ เพราะชาวบ้านย่อมเป็นผู้มีสิทธิทางสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเองได้ดีกว่าผู้อื่น

รัชชัช มานิตย์ (2550) ได้ทำการศึกษาเรื่องผลกระทบจากการพัฒนาการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่นกรณีศึกษาตำบลเวียงใต้ อำเภอป่าสัก จังหวัดแม่ฮ่องสอน สรุปผลได้ว่าการส่งเสริมการท่องเที่ยวใน อำเภอป่าสักส่งผลให้ ชุมชนป่าสักเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางบวกและทางลบ โดยทางบวกด้านสภาพแวดล้อม ซึ่งได้แก่การพัฒนาระบบสาธารณสุขโภชนาการที่ดีขึ้นมีการขยายตัวของชุมชนเพิ่มมากขึ้น มีระบบการจัดการขยะมูลฝอยมีความสะดวกในการสัญจรไปมาในด้านเศรษฐกิจทำให้เกิดการลงทุนภายในชุมชนมากขึ้น ส่งผลให้เกิดการจ้างงานเพิ่มมากขึ้นชาวบ้านมีทางเลือกในการประกอบอาชีพที่หลากหลายขึ้น มีรายได้เพิ่มจากการประกอบอาชีพรับจ้างหน่วยงานสามารถจัดเก็บภาษีจากการเข้ามาลงทุนชาวบ้านมีฐานะความเป็นอยู่ดีขึ้นจากการขายที่ดินให้กับนายทุนในราคาที่สูงเกิดแรงงานเพิ่มมากขึ้นในเมืองป่าสัก ทางด้านสังคมชุมชนมีกิจกรรมทางสังคมเพิ่มมากขึ้นจากการส่งเสริมของหน่วยงานรัฐ มีการพัฒนาด้านเทคโนโลยีการสื่อสารโทรคมนาคมและการศึกษานอกระบบทำให้ชาวบ้านรับรู้เท่าทันเหตุการณ์ต่างๆ มากขึ้น ด้านวัฒนธรรมชาวบ้านเริ่มมีการดำเนินวิถี

ชีวิตที่มีระเบียบแผนมากขึ้น มีการพัฒนาด้านการใช้ภาษาได้หลากหลายขึ้น นอกเหนือจากภาษาท้องถิ่นหน่วยงานรัฐได้เข้ามาสนับสนุนงบประมาณให้ชุมชนมีการอนุรักษ์วัฒนธรรมที่ได้สูญหายไปให้กลับคืนมาใหม่ ส่วนผลกระทบทางด้านสภาพแวดล้อมระบบสาธารณูปโภคสาธารณูปการที่มีอยู่ไม่เพียงพอที่จะให้บริการแก่ประชากรที่เพิ่มขึ้น ทำให้ได้เกิดการขาดแคลนน้ำประปา ความต้องการในการใช้ไฟฟ้าเพิ่มมากขึ้น ทำให้เกิดไฟดับบ่อย ไม่มีการควบคุมอาคารสิ่งปลูกสร้างเกิดการบดบังทัศนียภาพเกิดการขยายตัวของชุมชนออกไปทำให้รุกล้ำพื้นที่สาธารณะ มีปริมาณขยะเพิ่มมากขึ้น มีปริมาณรถเพิ่มมากขึ้น ทำให้ถนนชำรุดเกิดมลพิษทางอากาศ ฝุ่น คิววัน เสียงดังรบกวน เกิดปัญหาน้ำเสียจากสถานประกอบการที่ปล่อยลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะ ส่วนทางด้านเศรษฐกิจ เกิดการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรมแก่คนในท้องถิ่น เกิดการขาดแคลนแรงงานในภาคเกษตรไม่สามารถเก็บภาษีบำรุงท้องถิ่นจากสถานประกอบการได้ เกิดการกว้านซื้อที่ดินของนายทุนเพื่อหวังเก็งกำไรส่งผลให้เกิดแรงกระตุ้นให้ชาวบ้านเข้าไปบุกรุกพื้นที่ป่ามากขึ้น เกิดการเปลี่ยนการถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดินให้กับคนต่างถิ่น ด้านสังคมก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านความสัมพันธ์ของคนในชุมชนโดยเฉพาะวัยแรงงานที่ออกไปทำงานข้างนอก ส่งผลให้การช่วยเหลือเกื้อกูลกันการเอามื้อเปลี่ยนไปเป็นการจ้างงานด้วยระบบเงินตรามากขึ้น เกิดพฤติกรรมการลอกเลียนแบบในทางที่ไม่เหมาะสมจากการสื่อสารที่ทันสมัยเกิดปัญหาสังคมในชุมชน เช่น ความขัดแย้งการทะเลาะวิวาท การลักทรัพย์ ส่วนด้านวัฒนธรรม เกิดการสูญเสียรูปแบบการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย ผู้อาวุโสเริ่มมีบทบาททางครอบครัวและสังคมน้อยลงวัยรุ่นหันไปบริโภคอาหารจานด่วนมากขึ้น เกิดการลอกเลียนแบบการแต่งกายตามแฟชั่นของวัยรุ่นที่ไม่เหมาะสม และการแต่งกายของท้องถิ่นเริ่มสูญหายไปจากการแต่งกายของนักท่องเที่ยว การใช้ภาษาถิ่นลดน้อยลงเริ่มหันไปพูดภาษาอื่นๆ มากขึ้น รูปแบบพิธีกรรมต่างๆ ที่เป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นถูกบิดเบือนและเกิดความเสื่อมจากวัฒนธรรมจากท้องถิ่นอื่น

สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2549) ได้จัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการก่อสร้างสายส่งระบบ 115 กิโลโวลต์ช่วงสถานีไฟฟ้าแรงสูงอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ อำเภอปาย อำเภอปางมะผ้า อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอนให้การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคมีระยะทางรวม 170 กิโลเมตรซึ่งจะต้องก่อสร้างผ่านพื้นที่ที่เป็นป่าเขาสูงชันและบางช่วงจะต้องก่อสร้างผ่านพื้นที่ป่าสงวนป่าอนุรักษ์และพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำชั้น 1A และ 1B ซึ่งจำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อนำเสนอต่อสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อพิจารณา จากผลการศึกษาสรุปได้ว่าผลกระทบสิ่งแวดล้อมในระยะก่อสร้างด้านทรัพยากรสิ่งแวดล้อมภูมิภาคจะส่งผลในการติดตั้งเสาการขนส่งและการกัดเซาะหน้าดินสภาพภูมิอากาศในช่วงหน้าฝนจะมีอุปสรรคในการขนส่งวัสดุอุปกรณ์และการก่อสร้าง ความรุนแรงของลมอาจส่งผลให้โครงสร้างเสาหักล้มหรือสายไฟฟ้าขาดได้น้ำหลากอาจส่งผลกระทบต่อการกัดเซาะฐานรากของเสาการตัดต้นไม้อาจส่งผลให้เกิดการชะล้างดินลงสู่แหล่งน้ำ ทำให้น้ำน้ำตื้นเขิน

จนอาจเกิดการเปลี่ยนแปลงทิศทางการไหลของลำน้ำตื้นเขิน การเปิดหน้าดินอาจส่งผลให้เกิดการชะล้างพังทลายของดิน การก่อสร้างแนวสายส่งทำให้ทรัพยากรป่าไม้ลดลงมีผลทำให้ระบบนิเวศและความสมบูรณ์ของป่าไม้ลดลง อาจส่งผลกระทบต่อสัตว์ป่าบางชนิดในพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่เลา แม่สะ และอาจทำให้เกิดการพังทลายของดินและตะกอนดินจะไหลลงสู่ลำห้วยจึงอาจกระทบต่อสัตว์ป่าที่อาศัยอยู่ตามลำห้วยใน

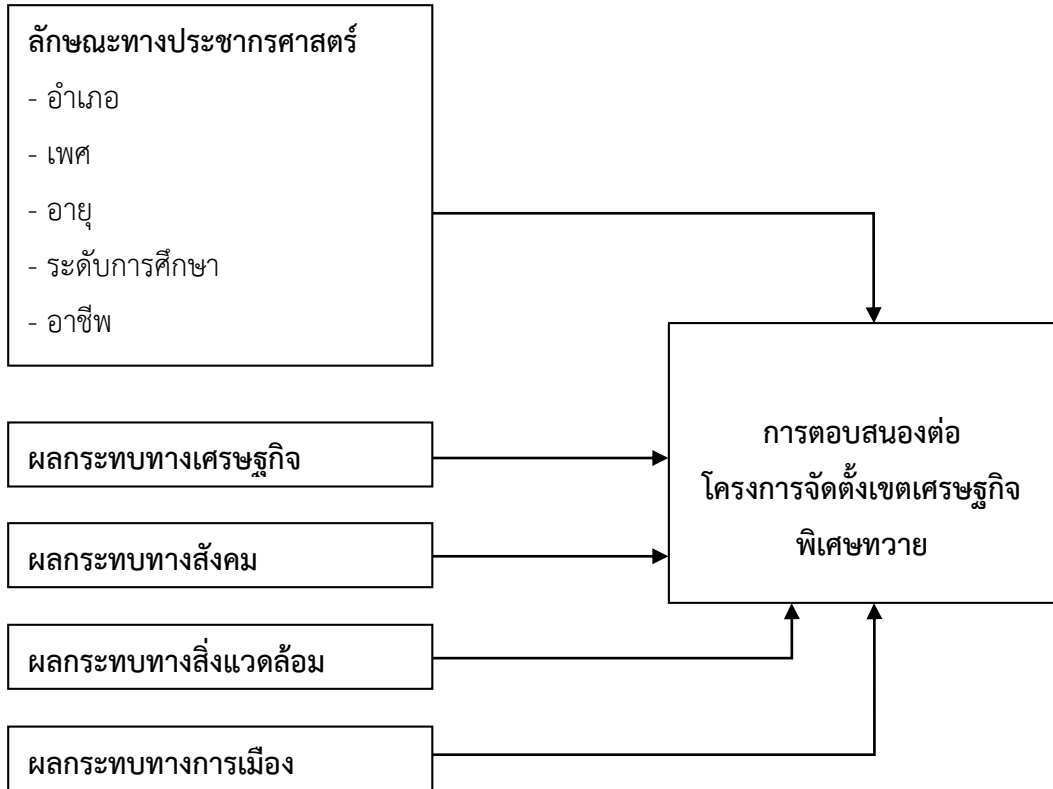
จากการศึกษาในด้านคุณค่าการใช้ประโยชน์ของมนุษย์จะไม่มีผลกระทบต่อการใช้ประโยชน์ที่ดิน การคมนาคมขนส่งที่ปริมาณรถบรรทุกที่เพิ่มขึ้นอาจทำให้เกิดอุบัติเหตุเพิ่มขึ้น อีกทั้งยังไม่มีผลกระทบต่อการจ่ายกระแสไฟฟ้า และจะไม่กีดขวางระบบส่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคและการชลประทาน ด้านคุณค่าต่อคุณภาพชีวิตสภาพเศรษฐกิจและสังคม อาจเกิดความขัดแย้งระหว่างพนักงานของบริษัทผู้รับเหมากับชาวบ้าน การขนส่งอุปกรณ์อาจก่อให้เกิดอุบัติเหตุได้ คนงานจากที่อื่นเข้ามาในพื้นที่เพิ่มมากขึ้น ก่อให้เกิดปัญหาด้านสาธารณสุข อาจมีการวางวัสดุก่อสร้างไม่เป็นระเบียบ ทำให้ทัศนียภาพเสียไป และไม่มีผลกระทบต่อการท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยวในระยะดำเนินการ ส่วนในด้านทรัพยากร จะไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสภาพภูมิอากาศสภาพอุทกวิทยา น้ำผิวดิน คุณภาพน้ำผิวดิน ทรัพยากรดินและการพังทลายของดิน การจัดการลุ่มน้ำทั้งในบริเวณพื้นที่โครงการและบริเวณพื้นที่ใกล้เคียงรวมทั้งการคมนาคมทั้งในเรื่องสภาพถนน ปริมาณการจราจร และสาธารณสุขจะไม่มีกิจกรรมที่ก่อให้เกิดโรคระบาด แต่แนวสายส่งบางช่วงมีการผ่านพื้นที่ชุมชนหรือใกล้เคียงอาจทำให้เกิดอุบัติเหตุจากไฟฟ้าลัดวงจรได้ ในช่วงเปิดดำเนินการจะไม่มีผลกระทบต่อทรัพยากรป่าไม้ การใช้ประโยชน์ที่ดิน น้ำใช้ อุปโภคบริโภคอาจมีผลกระทบต่อทัศนียภาพจากการโยนสายไฟฟ้าเข้าบ้านและระหว่างบ้านระเกะระกะไม่เรียบร้อย ส่วนด้าน ผลกระทบในทางบวกนั้น จะทำให้ระบบไฟฟ้ามีประสิทธิภาพและเสถียรภาพเพิ่มขึ้นในพื้นที่เชียงใหม่และแม่ฮ่องสอน โดยประชาชนในพื้นที่มีไฟฟ้าใช้อย่างเพียงพอ สามารถขยายธุรกิจอุตสาหกรรมที่ต้องใช้ไฟฟ้าเพิ่มขึ้นได้

2.8 กรอบแนวคิด

จากการศึกษาแนวคิด และทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง คณะผู้วิจัยได้นำมาประกอบการพิจารณาเพื่อสร้างเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย จึงกำหนดกรอบแนวคิดได้ดังนี้

ตัวแปรอิสระ

ตัวแปรตาม

ภาพที่ 2.1 กรอบแนวคิดการวิจัย